

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**GRIMM KARDEŞLER VE ANDERSEN MASALLARINDA
CİNSİYET VE KARŞIT KAVRAMLARIN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gül Enise KORAŞ

Enstitü Anabilim Dalı: Alman Dili ve Edebiyatı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Cüneyt ARSLAN

MAYIS – 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

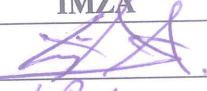
**GRIMM KARDEŞLER VE ANDERSEN MASALLARINDA
CİNSİYET VE KARŞIT KAVRAMLARIN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gül Enise KORAŞ

Enstitü Anabilim Dalı: Alman Dili ve Edebiyatı

“Bu tez 22.05.2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ	İMZA
Doç. Dr. Cengiz ARSLAN	KABUL	
Prof. Dr. Metin Topsak	KABUL	
Dr. Öğr. Üyesi: Alper KOCES	KABUL	

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU

Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı	:	GÜL ENİSE KORAŞ
Öğrenci Numarası	:	1260Y14010
Enstitü Anabilim Dalı	:	ALMAN DİLİ VE EDEBİYATI
Enstitü Bilim Dalı	:	ALMAN DİLİ VE EDEBİYATI
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	HANS CHRISTIAN ANDERSEN VE GRİMM KARDEŞLERİN MASALLARINDA CİNSİYET VE KARŞIT KAVRAMLARIN İNCELENMESİ
Benzerlik Oranı	:	%6

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

☐ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

18/6/2019
Öğrenci İmza

☐ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafıma yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

18/6/2019
Öğrenci İmza

Uygundur

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı:

Doç. Dr. Cüneyt Arslan
Öğretim Üyesi

Tarih:

İmza:

18/06/2019

☐ KABUL EDİLMİŞTİR

☐ REDDEDİLMİŞTİR

EYK Tarih ve No:

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

ÖNSÖZ

Tez çalışması süresince bütün destek ve yardımları için Doç. Dr. Sayın Cüneyt ARSLAN'a ve aileme teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Gül Enise KORAŞ

22/05/2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
SUMMARY	iv
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: EDEBİYAT BİLİMİ İÇİNDE METİN TÜRÜ OLARAK MASAL	6
1.1. Masalın Tanımı, Kapsamı ve Nitelikleri.....	6
1.2.Masalın Tarihsel Yönü.....	10
1.3.Masal Türleri.....	12
1.3.1.Halk Masalları.....	13
1.3.2.Edebi Masallar	15
BÖLÜM 2: GRİMM KARDEŞLER VE ANDERSEN’İN HAYATI İLE	
YAŞADIKLARI DÖNEM.....	17
2.1.Romantik Dönem	17
2.2.Grimm Kardeşlerin Hayatı	20
2.3.Andersen’in Hayatı	21
BÖLÜM 3: KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT BİLİMİNDE İNCELEME	
YÖNTEMLERİ VE ÖRNEK MASALLAR.....	24
3.1.Karşılaştırmalı Edebiyat Biliminde İnceleme Yöntemleri.....	24
3.1.1.Psikanaliz İnceleme.....	25
3.1.2.Yapısal İnceleme.....	26
3.2.Grimm Kardeşler ’in Masalları	31
3.2.1.Balıkçı ve Karısı	32
3.2.2.Ormandaki Ev	33
3.2.3.Rapunzel	36
3.3.Hans Christian Andersen’in Masalları	38
3.3.1.Karlar Kraliçesi	38
3.3.2. Kibritçi Kız	39
3.3.3. Çirkin Ördek Yavrusu.....	40

BÖLÜM 4: ÖRNEK MASALLAR ÜZERİNE CİNSİYET VE KARŞIT KAVRAMLARIN İNCELENMESİ	42
4.1.Cinsiyet ve Karşıt Kavramların Tanımı	42
4.2.Balıkçı ve Karısı Masalının İncelenmesi	45
4.3.Ormandaki Ev Masalının İncelenmesi	48
4.4. Rapunzel Masalının İncelenmesi	53
4.5. Karlar Kraliçesi Masalının İncelenmesi.....	56
4.6.Kibritçi Kız Masalının İncelenmesi	58
4.7.Çirkin Ördek Yavrusu Masalının İncelenmesi.....	59
4.8. Masalların Karşılaştırılması	60
4.8.1. Grimm Kardeşler masallarının kendi aralarında karşılaştırılması	61
4.8.2.Andersen masallarının kendi aralarında karşılaştırılması	62
4.8.3.Grimm Kardeşler ve Andersen masallarının birbirleriyle karşılaştırılması	63
SONUÇ	66
KAYNAKÇA	69
ÖZGEÇMİŞ.....	72

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	☒	Doktora	☐	
Tezin Başlığı: Grimm Kardeşler ve Andersen Masallarında Cinsiyet ve Karşıt Kavramların İncelenmesi				
Tezin Yazarı: Gül Enise KORAŞ		Danışman: Doç. Dr. Cüneyt ARSLAN		
Kabul Tarihi: 22.05.2019		Sayfa Sayısı: iv (ön kısım) + 72 (tez)		
Anabilim Dalı: Alman Dili ve Edebiyatı				
Masal, konu bakımından evrensel nitelik taşıyan; her bireyin çocukluk yıllarında tanıştığı ilk edebi türlerden biridir. Her ne kadar hayal ürünü ve gerçek dışı olarak tanımlansa da gerçek hayat ile sandığımızdan daha fazla ilintili olduğu karşımıza çıkar. Grimm Kardeşler ve Andersen masallarında cinsiyet ve karşıt kavramların incelenmesiyle cinsiyet ve karşıt kavramların neler oldukları, bu kavramlara hangi anlamların yüklendiği ayrıca karşıt kavramların hangi cinsiyet üzerinden öğretti sunduğu sorularına cevap aranır. O dönemdeki toplumların cinsiyete biçtikleri rolleri günümüz dünyasına farklı bir perspektif olarak sunulması amaçlanır. Masalın görüldüğünden daha derin anlamlar barındırdığı, fikirlere yön verdiği yadsınamaz bir gerçektir. Yazılmış masallardan eski kültürler, yaşanmışlıklar ve değer yargıları gibi konular hakkında bilgi edinilebilir. Arka planda bize iyi-kötü, doğru-yanlış, vicdanlı-vicdansız gibi ahlaki öğretileri de sunar ve onlardan ders çıkarmamızı sağlar. Masal bunu sadece ahlaki düzlemde yapmaz, örneğin bir konudaki fikrini okuyucuya empoze edebilir. Karşıt ve cinsiyet kavramlarının tek tek ele alınmasının yanı sıra bu kavramların bir arada incelenmesi masalın vermek istediği mesajı daha anlaşılır kılması açısından önem arz eder. Masalların incelenmesinde iki farklı kültürden olan Grimm Kardeşler ve Andersen yazarlarının sınırlı sayıda seçilen masallarını incelerken Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi çerçevesinde yapısal ve psikanaliz inceleme yöntemlerinden yararlanılmıştır. Bilimsel veriler, masalın yapısının ve masalın arka planında vurgulanmak istenilenin anlaşılmasına katkıda bulunur. Bu bilgiler ışığında, karşıt kavramlar ile cinsiyetin birbirinden tamamen bağımsız olmadığı, aksine birbiriyle ilintili olabileceği sonucu çıkar. Karşıt kavramların olumsuz olarak nitelendirebilecek kısmı daha çok kadın üzerinden verilirken, olumlu bölümü ise erkek üzerinden sunulur. Bu da cinsiyet kavramına yönelik düşünce ve bakış açısını etkiler. Masallar aracılığı ile geçmişe yönelik öğretiler elde ederken günümüzle de karşılaştırma imkânı bulunur. Bu sebeple yazılmış masalları yeniden düzenlemek yerine orijinalliğini koruyarak muhafaza edilmesi gerektiğini düşünmekteyiz. Çocuklukta öğrendiğimiz, etkilendiğimiz ya da bilinçaltımıza yerleşen birçok unsur ileriye dönük hayatımızı da etkileyeceği için önerimiz özenle yeni masallar üretmektir.				
Anahtar Kelimeler: Masal, Cinsiyet, Karşıt kavram, Komparatistik, Hans Christian Andersen				

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree	☒	Ph.D.	☐
Title of Thesis: Analysis of gender and opposite concepts in the tales of Grimm brothers and Andersen			
Author of Thesis: Gül Enise KORAŞ Supervisor: Doç. Dr. Cüneyt ARSLAN			
Accepted Date: 22.5.2019		Number of Pages: iv(pre text)+72(main body)	
Department: German Language and Literature			
Fairy tales are the one of the first literate form, which everyone meet in his childhood. This literate form has a universal qualification. Although fairy tales are imaginary, they are more related to real life. In the fairy tale from Brother Grimm and Andersen you search for answer about the social meaning of gender roles and contrary terms by analyzing gender and contrary terms. You aim to create a different perspective in this time by presenting the gender roles from social meaning in this time and the view point on this topic. It is truth, that fairy tales has a deep meaning and canalize opinions. In the background fairy tales shows us more values like good, bad and truth, fault and fair, unfair terms and so provide us to take lessons from. We analyze gender and contrary terms together, so the message of the fairy tale gets more understandable, which is important for us. The fairy tales does this not only be the moral platform, it can imposed his opinion on the topic. Not every fairy tale has a lecture, but it contains substantially educational messages. So we learn about topics like old cultures, life's, values from written fairy tales. You benefit from structural and psychoanalysis inspection methods from comparative literature science, when you analyze the fairy tales from the writer Brother Grimm and Andersen, which are from to different cultures. On the base of scientific Data it helps us to understand the construction of fairy tales and the point in the background. With this information's, with man and woman disparity in fairy tales, we come to the conclusion, that man protect their ability by throwing the woman together negations.			
Keywords: Fairy Tale, Contrary description, Comparative literature, Hans Christian Andersen			

GİRİŞ

Masallar geçmişte olduğu gibi günümüzde de önemli bir yer tutmaktadır. Zaman ile bir takım değişikliklere uğrasalar da kültürel değerlerini kaybetmemektedirler. Çalışma konumuz oldukça geniş bir araştırma alanına sahip olan masalların, Andersen ve Grimm Kardeşlerin masallarında cinsiyet ve karşıt kavramların incelenmesini esas almaktadır. Masalların bize cinsiyet ve karşıt kavramlar üzerinden verdiği ya da vermek istediği öğreti niteliğindeki mesajları, farklı bakış açıları ile sunmaya çalışmaktayız. Çalışmamızı tek bir yöntem ile ele almak eksiklik oluşturacağı için, çalışmamızda birkaç yöntemle incelemede bulunulmuştur. Bunu sunarken Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi üzerinden psikanaliz inceleme ve yapısalcılık yöntemlerinden yararlanılmaktadır.

Çalışmada cinsiyet ve karşıt kavramlar önce tek tek incelenip sonrasında ise sentezlenerek aktarılmaktadır. Masalda cinsiyet üzerinden hangi karşıt kavramlarının aktarıldığı önem arz etmektedir.

Çalışmanın Konusu

Çalışmada masal üzerinden cinsiyet ve karşıt kavramlar incelenmekle birlikte Grimm Kardeşler ile Andersen masallarında cinsiyetlere yüklenen rollerin neler olduğuna ve karşıt kavram üzerinden hangi öğretileri sunduklarına cevap aranmaktadır. Bu çıkış noktasından, konu ile ilgili bilgiler ayrıntılı bir şekilde sunulmakta ve kullanılan yöntemler ile ana metne yani masallara bağlı kalarak kavramlar irdelenmektedir. İki yazarın farklı kültürlerden olması, karşılaştırma imkanı verdiği için konumuza daha geniş perspektiften bakmamızı sağlamaktadır.

Birbirinden farklı olarak seçilmiş masalların sadece cinsiyet yönünden değil, karşıt kavramlar üzerinden de incelenmesi konuya zenginlik katmaktadır. Bu bilgiler ışığında literatüre katkıda bulunmak mümkün olacaktır. Hans Christian Andersen'in Çirkin Ördek Yavrusu, Karlar Kraliçesi ve Kibritçi Kız masalları ile Grimm Kardeşlerin Balıkçı ve Karısı, Ormandaki Ev ve Rapunzel masalları cinsiyet ve karşıt kavramlar üzerinden incelenecektir. Aynı dönemde yaşamış iki yazarın eserlerindeki karakterlere yükledikleri anlamlar ve topluma aktarmak istediklerini farklı bakış açılarıyla sunmaya çalışacağız.

Çalışmanın Amacı

Hemen hemen her bireyin ilk çocukluk yıllarında tanıştığı, hayatında önemli ve özel yer tutan masal, her kültüre tanıklık etmesiyle çeşitlenerek, farklı bakış açılarına ev sahipliği yapmış ve yapmaya devam etmektedir. Geniş yelpazesıyla bize renkli ve farklı yaşantıları, düşünceleri ve öğretileri hayal ile gerçek arasında sunmakla kalmayıp, geçmiş zamana şahitlik ederek bir yönüyle de geleceğe şekil vermektedir. Her yönüyle değerli olan masal, verdiği ya da vermek istediği mesajları ile sadece bugünü değil, gelecek zamanları da etkilemiş olması ve etkilemeye devam etmesi sebebiyle daha da önem kazanmaktadır. Etki alanının genişliği ve önemi nedeniyle, seçilmiş Grimm Kardeşler ve Andersen masallarında cinsiyet ve karşıt kavram üzerine farklı bakış açıları kazandırmak amaçlanmaktadır.

Cinsiyet ve karşıt kavram üzerine incelemeye geçilmeden önce masalın tanımı, kaynağı, çeşitleri, özellikleri, yazarların hayatları ve dönemleri, seçilmiş olan masallar ve inceleme yöntemleri ile ilgili okuyucuya teorik bilgi verilmesi gerekmektedir. Bu bilgiler ışığında çözümleme sürecine geçilerek, masalların içerisinde bulunan cinsiyet (erkek-kadın) ilişkileri, onlara biçilen roller, edindirilen görevler, zorluklar ve çeşitli karşıt kavramlar (zengin-fakir, güzel-çirkin) üzerinden verilen mesajlar incelenmekte farklı bakış açıları kazandırılmaya çalışılmaktadır. Farklı bakış açıları, masalın içinde neler barındırdığı hakkında farkındalık oluşturarak; bununla alakalı neler yapabileceğimiz konusunda önerilerin çeşitlendirilmesi hedeflenmektedir. Sunulabilecek her önerinin bu çalışmaya katkı sağlamaya devam edeceği düşünülmektedir.

Çalışmanın Önemi

Masalları tek bir yönden ele almak yerine çeşitli noktalarına vurgu yapıyor olmak sadece bakış açımıza katkıda bulunmamakta, çalışmamıza bütünlük sağlayarak sentezinin yapılmasını mümkün kılmaktadır. Çalışmada cinsiyet kavramı ile karşıt kavramların harmanlanarak ele alınması, masalda sunulan öğretileri daha anlamlı kılmak açısından önem arz etmektedir. Başlı başına erkek-kadın olgusu ikili karşıtlık oluştururken, araştırmayı sadece cinsiyet kavramına hapsetmek dar bir alana sıkıştırmak anlamına gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında masalların iyi-kötü, güzel-çirkin gibi kavramları hangi cinsiyet üzerinden bize aktarıldığını inceleme fırsatı bulmaktayız.

Masallarla ilgili benzer çalışmaları göz önünde bulundurduğumuzda daha çok cinsiyete verilen önem gözlenmektedir. Karşıt kavram açısından bakıldığında sınırlı veri bulunması çalışmayı özgün kılmak ile birlikte çalışmada bulunan güçlük olarak da karşımıza çıkmaktadır. Masalların sadece çocuklara değil biz yetişkinlere de vereceği birçok bakış açısı ve öğretisi olduğu için sanılandan daha fazla önem arz ettiği düşünülmektedir.

Arka planda anlatılmak istenen ve bize neyi nasıl düşünmemizi sağlayan bu eserlerde şuna dikkat çekilmektedir; bize gösterilen iyi bir kişi ya da olay gerçekten iyi mi, ya da kötü olan gerçekten kötü m? Bu olguları ortaya çıkararak farklı bakış açıları geliştirilmektedir. Söz konusu çalışmaya ait hipotezin, bilimsel verilere dayandırılarak bu alana yenilikler katacağı yönünde bir adım olacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın Kapsamı

Araştırmamız Grimm Kardeşler ve Andersen masallarında bulunan cinsiyet ve karşıt kavramların incelenmesini kapsamaktadır. İki yazarın birçok eseri bulunduğundan dolayı araştırmayı yazarlarımızın masallarından üçer adet seçilerek sınırlandırma gereği duyulmuştur. Grimm Kardeşlerden Balıkçı ve Karısı, Ormandaki Ev ve Rapunzel adlı masallar, Andersen'den ise Karlar Kraliçesi, Kibritçi Kız ve çirkin rdek Yavrusu adlı masallar seçilmiştir.

Araştırmanın ilk bölümünde masalın tanımı, kapsamı, nitelikleri, tarihsel yönü ve türleri ele alınmaktadır. İkinici blmde ise Romantik Döneme, Grimm Kardeşler ve Andersen'in hayatlarına yer verilmektedir. nc blmde masal incelemesinde kullanılan yöntem ve örnek masallar yer almaktadır. Son olarak dördüncü bölüm ise örnek masalların incelenmesi, aynı yazar tarafından yazılan masalların kendi içerinde ve yazarların masallarının birbirleriyle karşılaştırılmasından oluşmaktadır. Çalışmamızın sonunda bilimsel yöntemler kullanılarak değerlendirme yapılmakta ve öneride bulunulmaktadır.

Masal ile ilgili çeşitli araştırmalar bulunmaktadır. Özellikle, masalda kadının konumu hakkında birçok araştırma yapılarak konuya çeşitli bakış açıları getirilmekle birlikte karşıt kavramlar üzerine ise oldukça sınırlı sayıda çalışmalara ulaşılmaktadır. Diğer araştırmalarda daha çok cinsiyet rolleri ve karşıt kavramlar birbirinden bağımsız olarak ele alınmaktadır. Bu alışma da ise cinsiyet ve karşıt kavramlar harmanlanarak, karşıt kavramların hangi cinsiyet üzerinden sunulduğu incelenmektedir. Karşıt kavramlar

elbette sadece cinsiyet üzerinden aktarılmazlar fakat cinsiyet ile de tamamen bağımsız değildir. Bu anlamda kavramların cinsiyet üzerindeki vurgusuna bir farkındalık oluşturulmak istenmektedir.

Çalışmanın Yöntemi

Araştırmada Andersen ve Grimm Kardeşlerden seçilen masallar üzerine metinlere bağlı kalınarak cinsiyet ve karşıt kavramlar üzerinden incelemelerde bulunmaktadır. Farklı dillerde ve farklı ülkelerde yazılan masalların karşılaştırılması yönünde çalışılarak; yapısalcılık ve psikanaliz inceleme gibi ikincil yöntemlerden yararlanılmaktadır.

Çalışmanın yöntemini daha açık ve anlaşılır kılmak için öncelikle “Karşılaştırmalı Edebiyat Bilim” tanımını aktarmak gerekmektedir: Edebiyat Bilimi’nin bir dalı olan Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi edebi eserleri araştırır ve inceler. Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi farklı dillerde kaleme alınmış iki eseri konu, düşünce ve biçim bakımından incelemektedir. Bu incelemenin sonucunda ortak, benzer ve farklı yönlerini ortaya çıkararak, nedenleri hakkında yorum elde etmektedir. (Aytaç, 2001, s.1).

Karşılaştırma Edebiyat Bilimi “Komparastik” ifadesi ile de karşımıza çıkmaktadır. Yapıtları bilimsel açıdan incelemek için kanıt ve belgelere gereksinim duyulmakta ve bu belgeler incelenecek olan metnin içerisinde bulunmaktadır (Aytaç, 2001). Bizim de kanıt olarak verdiğimiz bilgiler yardımcı yöntemlerimizle birlikte masalın içerisinden olacaktır.

Ele alınan yardımcı yöntemler ile ilgili kısa bir bilgi paylaşımının faydalı olacağını düşünmekteyiz. Bu yöntemler çalışmamıza farklı bakış açıları katmamızı sağlayarak eserlerin benzeyen ve benzemeyen yönlerini ortaya çıkarmamıza yardımcı olmaktadır. Yapısal inceleme masalın işlevi hakkında bilgi verirken, psikanaliz inceleme masalın bilinçdışı bilgilerine ulaşmamızı sağlamaktadır. İhtiyacımız olan bilimsel veriler için Prof. Dr. Binnaz Baytekin’in “Kuramsal ve Uygulamalı Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi” adlı eserinden, Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimde İnceleme Yöntemleri başlığı altında yapısalcı inceleme yönteminden yararlanılmaktadır. Prof. Dr. Gürsel Aytaç’ın “Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi” adlı eserinden Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi tanımı aktarılmakla birlikte eserin kendisini esas alan yöntemler başlığı adı altında yapısal

incelemeye de yer verilmektedir. Berna Moran'ın “ Edebiyat Kuramları” adlı eserinden psikanaliz ve eleştiri ile edebiyatta yapısalcılık yönteminden, Vladimir Propp'un “Masalın Biçimbilimi” adlı eserinden yararlanılmaktadır. Masallar seçtiğimiz yöntemlerle irdelendiğinde karşımıza çıkan bilgiler ışığında masalları yeniden anlamlandırma imkanı elde etmekteyiz.

BÖLÜM 1: EDEBİYAT BİLİMİ İÇİNDE METİN TÜRÜ OLARAK MASAL

Masallar yazıya aktarılmadan önce sözlü edebiyat ürünü olarak yerlerini alırken, aktarıldıktan sonra yazılı edebiyatın ürünü haline gelir. Zamanla çocuk edebiyatı kavramı keşfedilir ve edebiyat terimleri içinde yerini alır. Masal da Çocuk Edebiyatı başlığı adı altında bir tür olarak karşımıza çıkar. Yani her çağda önemini koruyan masallar, sözlü edebiyattan yazılı edebiyata, sonrasında ise çocuk edebiyatı alanına girerek en çok yararlanılan yazınsal ürün olur (İşnas, 2011, s. 44)

Ansiklopedik Eğitim Sözlüğünde çocuk edebiyatı, üstün sanat niteliklerini barındıran ve bilhassa çocuklar için usta yazarlar tarafından kaleme alınan eserler olarak tanımlanır. Çeşitli konuları ele alan bu edebiyat, çocukların zevkle ve ilgiyle okudukları eserlerden ortaya çıkar ve çocukların yararlandığı her çeşit yayını içerir. (Alaylıoğlu & Oğuzkan, 1976, s. 52-53). Bu alanın içinde :

“Masallar, hikayeler, romanlar ,anılar, biyografik eserler, gezi yazıları, şiirler, fen, doğa olaylarını anlatan yazılar girebilir” (Oğuzkan, 2013, s. 3).

Masal her an yetişkinler ve çocuklar için önem arz eder ve çok amaçlı olan yapıtlardır. Bu yapıtlar sadece eğlendirmek ve güzel vakit geçirmek için yazılmazlar, aynı zamanda eğitici tarafları da bulunur (Yılmaz, 2012, s. 300). Bu eğitici tarafları okuyucuya bir ders ya da öğreti sunduğunda ortaya çıkar.

1.1.Masalın Tanımı, Kapsamı ve Nitelikleri

Masallar ilk önce nesilden nesile sözel olarak aktarılan, sonra ise yazıya dökülen ve tanımı her bireye göre değişiklik gösteren en eski edebi türlerden biridir. Yazı keşfedilmeden önce insanlar sözel olarak masalı anlattıkları için masal sözlü edebiyat ürünlerinden biri olarak kabul edilir. Halk anlatı geleneği üzerine kurulan masal, toplumun onayladığı sürece yaşar ya da yaşamaya devam eder (Artun, 2012).

Arapça bir sözcük olan “mesel” dilimize “masal” olarak geçmiş, Almancası ise

Maerchen'dır.

Masalın tanımı, her ne kadar bireyin dikkatini çektiği alana göre farklılık göstermiş olsa da Türk Dil Kurumuna göre şu şekildedir:

“Genellikle halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan, çoğunlukla insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, dev, peri vb. varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebi bir türdür.” (Akalın, 2011, s. 1630)

Çocukların karşılaştıkları ilk edebi türlerden biri olan masal, onların merak duygusunu besleyerek dikkatlerini çekmeyi başarır. Hemen hemen her çocuk masala ilgi duyar ve hayal dünyaları ile gerçeklik arasında bir köprü kurar. Çocukların masalın sağladığı katkıyla hayal dünyaları gelişir hayalden gerçeğe geçer, gerçeği hayalleri ile kıyaslayarak somut hale getirir (Yalçın & Aytaç, 2003, s. 60).

Anlatım dili oldukça yalın, anlaşılır ve ilgi çekici olması masalı daha çok dinlenir ya da okunur hale getirir. Sadece çocukların değil yetişkinlerin de ilgisini çeken masallar, eğlendirir, düşündürür ve öğretir. İçinde öğreti bulundurduğu için toplumun şekillenmesinde de rol oynar. Toplumun değer yargılarını, yaşayış ve düşünce biçimi gibi özelliklerini bir öğreti şeklinde gelecek nesle bırakır. Ayrıca, masallar bir tür yaşam koçu gibidir: Sorunlar ne kadar karmaşık görünseler de, onların çözülebilir olduğunu tekrar tekrar gösterir. Böylece okuyucuya cesaret ve umut verir (Frey, 2017, s.7). Böylelikle yol gösterici özelliği de bulunan masal, gerçek hayat ile ilişkilendirilir.

Nasıl bir nesil ya da toplum inşa edilmek isteniyorsa bu çocukluktan başlayarak ince ince işlenir. Bu şekillenme tek taraflı değil, aslında bir etkileşim sonucu meydana gelir; toplumdan etkilenen masal, toplumu etkiler.

Muhsine Helimoğlu Yavuz, Wiliam R. Bascom'dan şu alıntıyı yapıyor:

“Önemli sayıdaki halk anlatılarının, halkın kendini ifade etmesinden daha fazla bir anlamı vardır. Aslında gerçek anlamda halk anlatıları sistematik olarak incelendiğinde, bir halkın kendi yaşam biçimiyle ilgili derinlemesine bilgi veren, etnografyasıdır” (Yavuz, 2013, s. 1).

Bir düşünceyi masal aracılığı ile topluma aktardığımızda, aslında bu düşünceyi devam

ettirmiş oluruz. Başka bir deyişle masallarda bulunan toplumun, kuralları, kodları, kültürel değerleri ve dominant düşünceleri gelecek nesillere miras olarak bırakılır (Artun, 2012).

Bu durumu Muhsine Helimoğlu Yavuz şöyle aktarmıştır:

“İşte insanoğlu kendi yaşam gerçeğini, çözüm önerilerini, beklentilerini masal olaylarına ve masal kahramanlarına yükleyerek anlatmış ve yüzyıllar boyu, bu yolla gelecek kuşaklarını uyarmaya, eğitmeye, yaşamın zorluklarına karşı onları donanımlı kılmaya çalışmıştır. Çünkü masal kahramanlarını karşılaştıkları sorunların hemen hepsiyle, yaşamın gerçekleri arasında koştuluk kurulabilir ve o masallardan, ait oldukları toplumun yaşam gerçeğine ulaşılabilir. Çünkü o toplumu eğiten temel öğelerden biri de masallardır” (Yavuz, 2013, s. 3,4).

Mustfa Ruhi Şirin’in ifade ettiği ise:

“İnsanlık tarihinde en büyük anlatım geleneğini oluşturan masallar, geçmişte atalarımızın yaşadığı dünyanın hayal fotoğrafları gibidir. Günümüze kadar ulaşmış masallarda, aslında bize tanıklık edecek hikayeler bulabiliriz. Bu bakımdan masallar, önemli kültür ve gelenek taşıyıcı özelliklerine sahiptirler” (Şirin, 1998, s. 23). *“ Toplumların uzun çağlar boyunca yaşadıklarının toplamını da masallarda bulabiliriz. Bu yaşama biçimini tarih kitaplarından ziyade, masallardan öğrenebiliriz”* (Şirin, 1998, s. 52).

Anlaşılabacağı üzere masalların birçoğu bir ders çıkarılması için kullanılır, çıkarılan ders ise hayatımızda yerini alır. Yaşamımızı bu denli etkileyen masal her anlatıcının kendine has özelliklerine göre de şekillenir. Burada bahsedilen kişisel özellikler değil, kendi coğrafyasının tüm özellikleridir. Bu özelliklerle birlikte masalın değişmez ya da çok nadir değişebilen nitelikleri vardır. Niteliklerini ise şöyle sıralayabiliriz:

Masalların giriş kısmında bizi kalıplaşmış başlangıç sözleri karşılar :

‘Bir varmış, bir yokmuş’...

‘Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde’...

Alman masallarında ise şu kalıpları görürüz:

‘Es war einmal’...

‘Vor langer Zeit’...

‘Es lebte eins’...

Sonrasında ise kendimizi belirsiz bir mekan ve zamanda buluruz. Masalın nerede ve ne zaman geçtiğini bilmeyiz. Şu cümleler ile devam edebilir:

‘Zamanın birinde’

‘Eski zamanda’

‘Vakti zamanında’

‘Kaf dağında’

‘Uzak diyarlarda’

Bu kalıplar gibi farklı olarak Alman masallarında da şunları görebiliriz:

En tanınmış ve çok sık kullanılan:

‘Es war einmal’

‘Es lebte eins’

‘Vor langer Zeit’

‘Weit entfernt’

‘Hinter der sieben Bergen’

‘In einen fremden Land’

Masallarda zaman ve mekân belirsiz olduğu gibi kahramanları da belirli kişilerle sınırlı olmayıp, genel tipler mevcuttur. Örnek vermek gerekirse bunlar “peri, prenses, prens, kral, dev, cin, akıllı küçük oğlan, yoksul kız, cadı, yaşlı adam...” gibi tipler olabilir. Çok nadir kişi ismine rastlanır, genel olarak onlara biçilen rollerden isimlerini alırlar. Karakterler ise kesin çizgilerle iyi ya da kötü olarak ayrılır (Can, 2014, s. 50).

Biçilen rollerde kahramanın ya bir görevi ya da çözmesi gereken bir sorun vardır. Bu soruna ya da göreve karşı çıkan kişiler veya tipler üzerinden de karşıt kavramlar ile örneklendirilir. Doğum ve ölüm, yaşam ve ölüm, sevgi ve nefret, inşa etme ve yok etme, bencillik ve birliktelik, aynı zamanda korku ve umutsuzluk, umut ve kurtuluş gibi karşıt kavramlar karşımıza çıkar. (Freud, 2005, s. 8). Karşıt kavramlar ile masal daha derin anlamlar kazanır.

Masallarda dikkat çeken bir unsur da sayılardır. Sayılar anlatımı kuvvetlendirdiği gibi

dinleyiciler tarafından da beklenti haline gelir. Örneğin 40 gün, bir işin halledilmesi için talep edilecek zamanı ya da istediği bir kıızı almak için kahramanın üç zor işi bitirmek zorunda kalması şeklinde anlatılır. Üç ve yedi sayısını “üç gün üç gece, yedi cüceler, üç kardeş...” şeklinde görmek mümkündür. (Sakaoğlu, 2018, s. 65-66)

Olayları daha da çekici hale getiren “Ayna, ayna söyle bana var mı benden daha güzeli bu dünyada?” ya da “Rapunzel, Rapunzel uzat altın saçlarını bana!” gibi tekrar cümleleri de bulunur. Tekrarlanan cümleler olmasaydı masal yine olurdu elbette fakat masalları daha dinlenir, eğlenceli ve daha renkli hale getirdiği yadsınamaz bir gerçekliktir. Tekrarlanan ve vurgu yapılan bu cümlelerin çocukların da dikkatini çeken önemli unsurlardan biri olduğunu ve hafızalarında yer ettiğini düşünmekteyiz. Olağanüstü olaylar, büyülenmiş kişiler ve eşyalar, konuşma yetisi olan hayvanlar hepsi birer masalın özelliklerinden olup masalların oluşumuna katkıda bulunur. Sonunda genelde iyiler kazanır ve kötüler cezalandırılır. Masallar “Muratlarına erdiler” gibi kalıp sözler ile son bulabilir.

1.2.Masalın Tarihsel Yönü

Masalların tarihsel yönü ile ilgili birçok farklı görüş bulunur. Aslına bakılırsa masalın kaynağı konusunda kesin ve mutlak olan bir bilgi elimizde yoktur. Çünkü masal insanoğlunun olduğu her yerde olmuş olmalıdır. Bir coğrafyası, belirli bir zamanı olmadığı gibi en başlarda sözel olarak aktarıldığı için ilk masal atlatıcısının da kim ve nerede olduğunu belirlemek çok zordur.

Bu konuda Muhsine Helimoğlu Yavuz’un görüşünü aktarmak isterim:

“Bu üçlü belirsizlik (yer, zaman, kahraman belirsizliği) nedeniyle de masalın tarihini evrimini belirlemek, öteki edebi türlerin zaman içindeki evrimini belirlemekten daha zordur. Fakat bu zorluk, insan-oğlunun kafasında, “Masallar nasıl ve hangi gereksinimlerden doğmuştur, bunları yaratan kimlerdir, günümüze kadar gelip, hangi değişimleri göstermişlerdir” gibi soruların oluşmasını engellememiştir. Çünkü insanoğlu daima en özeline en gelenine kadar, bilinmeyi bilmek ister ve bu konuda, şu veya bu biçimde, ama basit ama bilimsel kafa yorar. Bu “kafa yormaların sonucunda da masalların kaynağı konusunda çeşitli görüşler atılmıştır (Yavuz, 2013, s. 11).

Muhsine Helimoğlu Yavuz, Arnold von Gennep'in 1924'te yayımlanan Le Folklore adlı eserindeki çeşitli ekollerin görüşlerini şöyle aktarır:

“Mitoloji Mektebi, halk masallarını eski mitlerin parçalar halindeki bakiyeleri olarak görüyordu. Bu mektebin natüralist denilen bir şubesi, masallarda güneşe ve fecre yahut da bulutlara ve yağmura ait mitleri bulunuyordu. Antropoloji mektebi gösterdi ki, bizimkilerin aynı masallar vahşiler arasında da vardır ve bir mitin masal sınıfına düşmesine ait kesin, açık örnek gösterilmez. Edebiyat mektebi ise halk masallarının menşei Hint'te aramıştır. Bazı İngiliz bilginlerinin temsil ettiği Ritüalist Ekol de halk masallarını, bugün terk edilmiş birtakım ritlerin son izleri ve alametleri olarak görüyor.

Batıda masallar üzerine ilk sistemli araştırmalar 19. Yüzyılda başlamıştır. Masalların kökenini ilk araştıran da Wilhelm Grimm'dir. Grimm'in öncüsü olduğu Mitoloji Okulu, sonradan Max Müller gibi araştırmacılarla geliştirilmiştir. Bazı başka araştırmacılar, Avrupa masallarının kökenini Hindistan'da aramışlardır. Bu görüşün son temsilcilerinden Emnuel Cosquin ise masalların birkaç büyük merkezden dünyaya yayıldığını, Hindistan'ın da bu merkezden biri olabileceğini ileri sürmüştür” (Yavuz, 2013, s. 11).

Bu üç belirsizliğin (mekan, zaman, kişi) yanına bir de masal anlatıcısının belirsizliği katıldığında, anlatıcının kim olduğu açığa çıkmadan kişiye ait olan istek ve korkuları da özgürce anlatılma ihtimaline erişilir. Kişi kendini bir masal karakteri içine saklayıp, kendi çıkarına göre hikâyeyi ilerletir. Böylece hem sarf ettiği sözler ona risk unsuru olarak geri dönemeyecek hem de mesuliyet almayacaktır (Sezer, 2018, s. 13-14).

Masal anlatıcısı için bu büyük bir olanaktır. Dilediği gibi masalı başka birinden duymuş gibi, duygularını paylaşabilir ya da başına gelen bir olayı öğüt niteliğinde aktarabilir.

Her ne kadar masalın kaynağı konusunda kesin bir bilgi olmasa da ilk çıkış yerleri olarak Hindistan, Çin ve Yunanistan gibi ülkelerden bahsedilir. Masalların birçok ortak özellikleri vardır fakat her toplum kendine göre ulusal bir nitelik katmış, masalı kendi yaşam şekline göre biçimlendirmiş, kendi rengine boyamıştır. Kuzey Avrupa ve Güney Avrupa masallarının konu ve temaları birbirlerine çok benzeseler bile aralarında bariz bir

şekilde ayrım vardır. Asya ve Avrupa masallarının arasındaki ayrımlar daha da çoktur. Toplumların yaşayış biçimleri, hissettikleri ve düşünme şekilleri farklılıkları oluşturur (Oğuzkan, 2013, s. 18-19).

Bir başka yazara göre ise masalın tarihinin büyük bir bölümünü nehir masalları kapsar. Nehir masalları anlatılarak çoğalan en ihtişamlı masal anlatılarıdır ve en soluklu örneği Binbir Gece Masalları'dır (Şirin, 1988, s.11).

Masalın tarihçesi konusunda birçok fikir ve bilgi olduğunu belirtip, bu konuya az da olsa açıklık getirmeye çalıştık. Bunun yanı sıra masala dönemleri ile birlikte verilen adları ve bu görüşleri bize savunan kişilerden kısaca bahsetmek isteriz:

- 1.Mitolojik Görüş / Tarih Öncesi Görüş / Kablettarih Nazariyesi.

Mitoloji masalların kaynağıdır. Öncüleri ise: G.Grimm, Max Müller ve Georg Cox'dur.

- 2. Tarihi Görüş / Hindoloji Okulu / Tarihi Nazariye.

Masalın çıkış noktası Hint masalları olup, yer olarak Hindistan'dır. Bu görüşü ileri sürenler ise: Sylvestre Sacy, Theodor Benfery ve Hery Gaidoz'dur.

- 3. Etnografik Görüş / Antropoloji Okulu/ Etnografik Nazariye.

Mitolojik ve tarihi görüşü reddeden etnografik görüş masalların direkt reel hayattan geriye kalanlar olduğunu ifade eder. Bunun böyle olduğunu kabul edenler ise : A.Lang, Edward Tylor ve M. Lennan'dır. (Sakaoğlu, 2018, s. 13-14)

Her ne şekilde incelenirse incelensin ve masalın çıkış noktası ister doğu kabul edilsin ister batı, sonuç olarak masal topluma göre şekil alıp büyümüştür. Biz sadece yazıya geçirilebilen masalların bilgisine sahibiz, geçirilemeyen birçok masal yok olmuştur. Masalların yazıya aktarılması kaynağını bilme açısından önem arz eder.

1.3.Masal Türleri

Masallar gelişim niteliklerine göre; halk masalları ve edebi masallar olmak üzere iki bölüme ayrılmaktadır (Oğuzkan, 2013, s. 19). Bu bölümler arasında birbirine benzeyen ve benzemeyen bir takım özellikler bulunur.

Halk masalı sözel olarak ortaya çıkar ve yayılır daha sonrasında ise yazıya aktarılır. Bundan dolayı anonim olma özelliği taşır. Edebi masallar ise yazarlar tarafından kaleme alındıkları için kaynağı bellidir. Halk masalında tekerleme bulunurken, edebi masalda süslü anlatım söz konusudur ve konudan çok anlatım ön planda tutulur. Edebi masalda yazar düşüncesini okura sezdirir ve bu masal genellikle bir ders ile sonuçlandırılır. Bu ders sanki halk masalında olan tekerlemenin yerini alır.

Halk masalının anlatımı değişebilir özelliktedir fakat edebi masalda dil yazıldığı gibidir, değişim söz konusu değildir. Buna bağlı olarak halk masalı anlatılarak veya işlenerek yeni biçimlere dönüşebilir, edebi masal ise yazıldığı gibi varlığını sürdürür, yenilenmesi olanaklı değildir. Halk masalında var olan unsurlar sanat masalında da bulunur. Tipler değişebilir, semboller farklı olabilir ama işlevleri hemen hemen aynıdır. Edebi masalların daha gerçeğe yakın olduğu, günlük yaşantıyla daha içi içe bulunduğu söylenebilir. Edebi masala can veren yazar bu yönü ile çağına ve yaşadığı hayata tanıklık eder. Gerçeği açıkça değil, kendi anlatımı ile dolaylı bir şekilde anlatmış olur. Bunu yaparken edebi masalda ifade özel bir konuma yükselir. Dolayısıyla yazar sanat masalına psikolojik ve felsefi eğilimlerini de yansıtır (Şirin, 1998, s. 40-41-42).

Halk masalında toplumsal verilere, yaşanmışlıklara, değerlere rastlamak mümkün iken, edebi masalda toplumsal veriler dışında yazarın kendisi hakkında bilgilere ya da kendi hayatındaki izlere rastlamak mümkündür. Bu da olaylara ya da olayların altında yatan nedenlere daha spesifik bakma imkanı sağlar.

1.3.1.Halk Masalları

Bu masallar halk tarafından sözel olarak kendi aralarında nesilden nesle anlatılır, 19. yüzyıla kadar gelişir ve çoğunlukla bu dönemde yazılı hale getirilir. Masal edebiyatı kavramı masalların yazılmaları ile meydana gelir. Masal, ister istemez bütününe tek bir yerde toplayan bu kavramla yeni boyutlar kazanmaya başlar. .

Halk masalları sözel anlatımdan çıkarak kaleme alındıktan sonra okunmaları nedeniyle yeni bir geleneği oluştururlar. Ulaşma başarısını anlatıcıdan dinleyiciye, yazardan okura, okurdan tekrar dinleyiciye buluşması ile gösterir. Bu zaman içinde masal yazıcısını bulamamış ise unutulup gitmiştir. (Şirin, 1998, s. 23,39)

Konuları ve temaları yalın olmakla birlikte halk masallarının çıkış noktası belirsiz olduğu için pek çok farklı görüş bulunur. Tek tek tüm görüşleri yazmak yerine ortak tanımlara yer verecek olursak, halk masalları farklı yerlerde farklı kişiler tarafından ayrı ayrı anlatıldığı için bir metne bağlı olmadığı görülür. (Yalçın & Aytaç, 2003, s. 69).

Bir metne bağlı kalınarak halk masalları yazılısaydı, bu kadar özgün olamayabilirlerdi. Çünkü hemen hemen hepsinin aynı ya da çok benzer formatta var olma ihtimali yüksek olabilir. Bağlı olunması gereken metnin dışına çıkmama zorunluluğu, halk masalını oluşturanların hayal gücünü kısıtlayıp tek düze olmalarına sebebiyet verebilir. Bu da bizim masala bakış açımızı kısıtlayıp, farklı perspektiften bakmamızı engeller. Bundan dolayı halk masallarının kendiliğinden oluşması onları özgün kılar.

Meydan okuma ve başarma halk masallarının özünü oluşturur, kahramanlar ise mücadelelerini karşılaştıkları zorluklardan kurtulmak için verirler. Devler, cadılar ve zalim insanlara karşı başarı elde etmek hem güven verir hem de motive eder. Evrensel nitelik taşıyan durum ve sorunlara halk masallarında sıkça yer verilir (Oğuzkan, 2013, s. 21).

Bunun yanı sıra halk masalları şu konuları da ele alır: Çocukların karşılaştıkları zorluklar, üvey annenin çekememezliği, aile üyelerinin birbirlerine karşı gösterdikleri sevgi ve özveriler, kardeşler arasında en küçük ve saf olanın başarısı, insan aklını meşgul eden durumlar sebebiyle ilgili soruların açıklanması ve hayatın gülünç tarafları. Tabii ki sadece bu seçilen konular değil, bunlara benzer birçok konu da bulunur. (Yalçın & Aytaç, 2003, s. 69).

Konuşma dilinin masala yansıttığı o samimiyet yazıya da yansır, bu çocukları etkiler ve çocuklar masalı zevkle okur ve dinler. Grimm Kardeşler Alman folklor ürünlerini büyük bir dikkatle ele almış ve masalları yalnız Alman çocuklar tarafından değil, hemen hemen bütün dünya çocukları tarafından ilgiyle okunan eserler arasında görür.

Halk masalının bölümlerine kısaca değinmek isteriz. Tipik bir halk masalı şu üç bölümden oluşur: Döşeme, Gövde ve Sonuç.

- Döşeme: Masalın giriş bölümüne döşeme adı verilir. Bu bölüm “masal başı” ya da “tekerleme” olarak da aktarılır.
- Gövde: Masal olaylar, tasvirler ve konuşmalar ile gelişir, bu bölüme ise gövde denir.
- Sonuç: Bir diğer adı “üç elma” olarak tanımlanıp ,bitiş bölümüne denir. Masalcı sözlerini dua ederek sonlandırır, döşeme bölümüne göre çok kısadır. Bu bölüm bazı masallarda bir efsane veya bir “kıسادan hisse” ile bağlandığı görülür (Oğuzkan, 2013, s. 20).

Seçtiğimiz masallar nedeniyle Avrupa halk masallarının özelliklerine kısaca değinmek isteriz. Max Lüthi’ye göre her halkın ve çağın kendine has özellikleri de olsa Avrupa halk masallarının bir ana tipi vardır. Bu ana tip ideal tip olarak algılanmalıdır. Masalın ana şeması zorluklar ve onların aşımıdır. Bu şema burada olayların iyi sonuçlanmasını içerir.

Masallar iki ya da üç bölüme ayrılır. Çoğu masal iki bölümden oluşur. Çözülen sorun, başarılan kavga, kazanılan eş gibi olgulardan sonra yeniden bir problemin ortaya çıkması iki bölümden oluşan masallar için örnek verilebilir. Üç bölümden oluşan masallar kahramanın üç tane zorluğu aşıp kendini kurtarmak zorunda kalmasıyla oluşur.

Masallar insanlara sorun ve çözümünü, zarar ve faydayı, olayların tersine dönebileceğini, ironi ve zıtlıklarını gösterir. Kişiler genelde isimleriyle belirtilmezler; anne, baba, kraliçe gibi tanımlarla karşımıza çıkarlar. Fakat keskin bir şekilde güzel-çirkin, iyi-kötü gibi ifadelerle kişiler ayırt edilir.

Masallar yalın anlatım tarzıyla kolayca anlatılır, kişiler ise tek başına anlatılır. Bir vuruşla her şeyi değiştirme gibi abartı anlatım biçimini bize sunar. Kahramanların içinden geçirdiklerini ve tekrarları da barındırır. Masalların başında ve sonunda kalıp cümleler kullanılır (Schnödel, 2010, s. 47-54).

1.3.2.Edebi Masallar

Sanat bakımından daha önemli sayılan, yazarların kişisel düş güçlerine dayanarak

yazdıkları masallara “edebi masallar” denir. İlhamını genellikle halk masallarından alan yapma masallardır. (Yalçın & Aytaç, 2003, s. 21).

Yazar, okunmak üzere bir masal yazdığı için bu masalın kaynağına daha kolay ulaşılır. Birçoğunda ise yazar ve yazılış tarihi bellidir. Edebi masallarda konudan çok anlatım ön plandadır ve anlatımı süslüdür. Yazar kendine has anlatım teknikleriyle masalı yazıya döker, kullandığı dilin yazı dili olması sebebiyle de değişme özelliği yoktur. Yeni biçim tarzı ile anlatılarak veya işlenerek dönüştürülen halk masalına karşı edebi masal, nasıl yazıldıysa o şekilde devam eder, yenilenmesi mümkün değildir. (Şirin, 1998, s. 41)

Olaylar hayal ürünü olan mekânlarda ya da ülkelerde geçer. Kahramanlar çoğu kez periler olup, sürekli olağanüstü olaylar ile karşı karşıya gelirler. Olağanüstü ve esrarengiz güçlerin (tılsım, fal, kehanet, gaipen haber verme) olayların düğümlenmesi ve çözümlenmesinde payı büyüktür. Bu masallarda korkunç ve acıklı olayların anlatılması bazen çocukları tedirgin ettiği, kaygı ve tasalanmalarına yol açtığı bir gerçektir. (Oğuzkan, 2013, s. 21).

Masallar hem eğlendirme hem öğretme özelliği taşıdıklarından dolayı, eğlenen çocuklar kötü olan durumları öğrenirken birden bire gerçeklikle de karşılaşmaları onları kaygıya sürüklüyor olabilir. Çoğu masal güzel ve mutlu bitse de, mutlu son için kahramanlar bir bedel öderler, ödenen bedeller bazen çocuklara ağır gelip, çocuklarda korkuya neden olur. Veyahut verilen bazı cezalar örneğin kötü birini cezalandırmak adına sobaya atmak, çocukların kafalarının karışmasına veya bu cezayı anlamlandıramamalarına yol açabilir. Yazarlar edebi masallarda birtakım ahlaki amaçlar güderler veya bir düşünceyi aşılama gayreti içine girerler; kimi hallerde ise toplumun gülünç taraflarını ele alırlar. Bu masallarda daha modern yaşayış görünüşleri, ruhsal yönden daha karmaşık insan tipleri bulunur. Yer yer süslü tasvirler, imalı görüşmeler vardır. (Oğuzkan, 2013, s. 21).

Ayrıca bir masal, kaynağını halk masalından almış ise, o masalın okunan bir masala dönüşmüş olması onu edebi masal yapmaz. (Şirin, 1998, s. 43). Nihayetinde halk masalları da sonradan yazıya dökülmüştür.

BÖLÜM 2: GRİMM KARDEŞLER VE ANDERSEN'İN HAYATI İLE YAŞADIKLARI DÖNEM

2.1.Romantik Dönem

Edebiyat tarihçileri Romantizmi tanımlama noktasında kesin bir şey söylemekten kaçınırlar. Bu konuda birden fazla görüş olması kesin bir tanımlamaya gidilmesini zorlaştırır. Etimolojik olarak ele alındığında ise eski Fransızcadaki romanz, romant, roman kelimeleriyle akraba olduğunu görmekteyiz.

Örneğin Julius Petersen Romantizmi sonsuz bir oluşum olarak nitelendirir ve belirli bir kalıpta Romantizmin ruhunu anlatmanın uygun olmadığını düşünür. Tanımlamadaki zorluğu Romantizmin bir hayat biçimi (Eine Lebensstimmung eigener Art) olmasına bağlar. Paul Kluckohn'un görüşü ise şu yöndedir: Hayat sürekli değişmeler zinciri olduğu için sonsuz bir oluşum olup, durgun ve değişmez olması mümkün değildir (Aytaç, 2012, s.242). Bu kaniya Alman Romantizminin Fikir Hazinesi (Das Ideengut der deutschen Romantik) isimli yapıntından yola çıkarak hayat, tabiat, insan, dostluk, aşk, evlilik, devlet, vatan, halk, tarih, din, sanat ve edebiyat görüşleri üzerinden varmıştır.

Romantik sıfatı, edebiyat ürünlerinin Latincesi yazılırken, Fransa'da halk diliyle yazılan destanlara roman denir, romanla ilgili, romanlardaki gibi, romanlara yakışır niteliği ifade etmek için kullanılmıştır. Bu sıfatın belirgin bir şekilde anlam düşmesi ve anlam kaymasına uğramasından dolayı yerini gerçek dışı, hayali, duygusal gibi ifadeler almaya başlamıştır.

Romantiklerin önemli iki hayat tutumu vardır, bunlar hüznün ve ironidir. Hüzün kutsaldır çünkü tatmin olamayan bir sonsuzluk özleminin belirtisi sayılır. İroni ise hüznle akraba kadar yakın fakat bir o kadar da zıt kutbudur, her şeye, sanatçıya ve kendi eserine de genel bir bakış kazandırır. Romantizmin genel hayat felsefesinde sentez ideali vardır ve zıtlıklardan kurtularak ahenge ulaşma gayreti içerisinde. Felsefe ve doğa incelemelerini de bir araya getirerek, araştırmacının ruhuyla tabiata nüfuz etmek Romantiklerin doğa anlayışının temelini oluşturur.

Duygu ön plana çıkarılıp, düşünceden çok daha fazla üstün tutulur. İnsanın iç dünyasının

ve duygularının şekillenmesiyle şiir oluşmuştur (Aytaç, 2012). Şiirler, insanların duygularına tercüman olmuş onların iç dünyalarının derinliklerine inebilmiştir. Romantizm tüm yönlü insan modelini benimseyip, kendi kendini yetiştirmeyi fazilet saymıştır. Ahlak olarak ise ödevden çok kişilik, görev ahlakı (Sollensethik) yerine var olma ahlakı (Seinsethik) önemlidir. Bununla birlikte yalnızlıktan ziyade arkadaşlığı ve birlikte olmayı önemser, bunlar insan için bütünleyici ve geliştirici bir güçtür. Hatta romantik şairler bu düşüncelerini bizzat uygulamış bu sayede yaratıcılıklarının fazlalaştığını söylemişlerdir.

Romantiklerin bir başka niteliği ise milliyetçi olmalarıdır. Milli geçmişlerini özellikle genç romantikler önemsemişlerdir. Jacop Grimm'e göre milliyetin tanımı dil birliğidir, milli ruhun ise edebiyatta yaratıcı güç olarak kendini gösterdiği fikrindedir.

Konuya milliyetçilik kavramıyla yaklaştığımızda, Grimm masalları bize milli ruh hakkında bilgi verme özelliğini de taşıyabileceğini söyleyebiliriz. İlk bölümde değindiğimiz “masalların doğdukları yerin rengine büründükleri” bilgisini de milli ruh tanımıyla da saptayabiliriz. Bu bilgi ışığında masalları kendi dil özelliklerine göre hangi milleti temsil ettiklerini anlayabiliriz.

Romantikler, hayat görüşlerinin en yoğun halini sanat alanında yansıtır. Romantik sanat görüşünün bir başka enteresan yanı da resim, sanat, müzik gibi alanlarının birbirine olan mesafesini azaltarak birleştirme yönünde olmasıdır. Örneğin, aslında müzik ile edebiyatın tek sanat olduğu sıkça dile getirilmiştir. Aynı şekilde edebiyatta da türlerin birbirine yaklaştırılmaya çalışıldığı anlaşılr.

Friedrich Schleger roman denildiği zaman hikâye, şiir ve öteki türlerin karışımından başka bir şey hayal edemediğini ifade eder. Romantik edebiyat her türlü konuyu, üslup ve türlerini bir araya getirerek, en yüksek sanat sisteminden en basit iç çekişe kadar ele alabilecektir. Şiirin yanı sıra masal da çok sevilen bir tür olması ve hayal gücünün sınırsız ve sonsuz imkanlar vermesiyle romantik yazarlar tarafından Edebi Masallar (Kunstmaerchen) adı altında sık sık ele alınmıştır.

İki döneme ayrılan Alman Romantizminin ilk evresi die aeltere Romantik (Eski

Romantizm) veya Frühromantik (Erken Romantizm) olarak adlandırılır. İkinci evresi ise Die jünger Romantik (Genç Romantizm), die Hochromantik (Romantizm'in zirvesi) veya Später Romantik (Geç Romantizm) olarak bilinir.

Romantizm, Almanya'da bir grup düşünür ve şair tarafından, üniversite şehri olan Jena'da onlardan önceki kuşağın sanat ve düşünce dünyasına başkaldırılarıyla başlar. İlk dönem olan Eski Romantizm (Erken Romantizm) Jena ve Berlin şehirlerinde gelişir. Bu sebepten dolayı, Jenaer Romantik olarak da adlandırılır. Dönemin özelliği ise entelektüel bireyci ve (intelektuell, individualistisch) fikir yanının ağır basmasıdır. İkinci evreye baktığımızda sanat yönünün, fikir yönünden daha ağır bastığını görürüz. Merkez noktası Heidelberg olan bu akımdan Heidelberger Romantik olarak da söz edilir. Bu dönemin niteliği ise, akıl dışı güçlere dayalı ve halka yönelik (Volksromantik) olmasıdır. Romantizmi bu yönleriyle temsil edenler ise şunlardır: Grimm Kardeşler, Arnim, Brentano ve Arnim (Aytaç, 2012, s. 210-220).

İskandinav Edebiyatı açısından Andersen, çocuk odaklı bir edebiyatın oluşumunda önemli bir rol oynamaktadır (Glauser, 2006). Yurtdışında Danimarka şiiri tanınmazken, Andersen'in 80'den fazla dilde çevrilen masalları, Danimarka'nın dünya edebiyatına en önemli katkısını yarattı. (Paul, 1982, s. 88) Danimarka romantizmi Alman romantizmine göre daha halk kültürüne bağlı geleneksel, daha az elit ve entelektüel bir süreç göstermiştir. Kraliyet, burjuva ve halk kültüründe ortak tarih bilinci vardır.

Alman erken Romantizm düşüncelerini Danimarka ile ilk Henrich Steffens tanıştırmıştır. Steffens Romantizme doğa felsefesi yorumunu da katmıştır. Steffens etkisiyle Ohlenschlaeger Alman Erken romantizm etkisini yansıtan die Goldenhörner adlı şiirini yazmıştır, böylece Danimarka'nın şiir sanatında altın çağını açmış oldu. Bu meşhur şiir bir yandan Alman Erken romantizmin fikir dünyasını yansıtırken, bir yandan da yeni çağın şiirini ilan ediyordu. (Paul, 1982, s. 88-116).

Romantizm döneminde masal özü ve içeriğinden dolayı sevilen konulardan biridir. Öyle ki o dönemde halk edebiyatıyla birçok yazar ilgilenir ve halk şarkıları ile sözel olarak iletilen masalları derleyip yayımlarlar (Sarı & Ercan, 2008, s. 78).

2.2.Grimm Kardeşlerin Hayatı

Grimm Kardeşler: Jacop (1785-1863) ve Wilhelm Grimm (1786-1859)

Grimm Kardeşler birer yıl arayla Hanau kentinde doğmuş, çok çocuklu, hukukçu bir ailede büyümüş ve daha sonra hayatları boyunca birbirlerinden ayrılmamışlardır (Grimm, 1986).

Kassel kasabasında öğrenimlerinden sonra Kütüphane sekreterliği yapmış ve 1830 yılında da Göttingen Üniversitesinde öğretim üyesi olarak çalışmışlardır (Aytaç, 2012, s. 242). Anayasanın yürürlükten kaldırılmasını protesto ettikleri için 1837 yılında üniversiteden uzaklaştırılan yedi profesörden ikisi onlardır (Grimm, 1986). 1841 yılından sonra Berlin Üniversitesinde ders vermiş, 1805 yılından itibaren masal toplamaya başlamışlardır. Çocuk ve Ev Masalları (Kinder und Haus Maerchen) adı altında,1812-1815 yılları arasında Alman masal derlemesi hazırlayarak yayımlamışlardır. Masalları sözel olarak dinledikleri gibi, hiçbir şey eklememeye ve çıkarmamaya dikkat ederek büyük bir titizlikle halk arasında uzun çalışmalar yaparak eserlerini iki cilt şeklinde meydana getirmişlerdir.

Masal anlatma geleneği gittikçe kaybolduğu ve masal severler yok olmaya başladığı için masalları derleyip kaleme almanın tam zamanı olduğunu düşünmüşlerdir. Haxhausen ve Drost-Hülshoff aileleri, Grimm Kardeşlerin bölgeleri olan Hessen ve Main-Kinzig, Hanau'da masalları toplamalarına yardımcı olmuşlardır. Jacop Grimm için masal metinlerinin özünü, kelime sırasını bozmadan yazmak çok önemliydi. Asıl edebiyatın en eski biçimi ve özü olarak halk masalını (volkmaerchen) saymış ve romantiklerin sanat masalı (Kunstmaerchen) türünü de ayrı tutmak gerektiğini Arnim ile tartıştığı mektuplarında savunmuştur.

Doğa edebiyatı (Naturpoesie) halk masallarında halkın ortak yaratıcılığının ürünü olarak meydana gelmişken, edebi masal (Kunstmaerchen) kişisel-öznel (subjektiv-persönlich) bir sanat ürünüdür. Grimm Kardeşler masalları derlerken biçime önem vermiş. Koff gibi bazı edebiyat tarihçileri Grimm Kardeşlerin her şeye rağmen bir sanat kaygısı taşımış olduklarını, ileri sürmüşlerdir.

Alman Filolojisini ve Klasik Filolojiyi Grimm Kardeşler birer bilim alanı olarak kurmuşlardır. Bu ise bilim adamı olarak en büyük başarılarıdır. Bu konudaki Jacop Grimm'in eserleri şunlardır: Alman dili ve tarihi ile ilgili Alman Grameri (Deutsche Grammatik, 1819-1837), Alman Saġantikçaġları (Die deutschen Rechtsaltertümer, 1828), Alman Mitolojisi (Die deutsche Mythologie, 1833) ve Alman Dil Tarihi (Die Geschichte der Deutschen Sprache, 1848). Wilhelm Grimm ise kendini nerdeyse sadece efsane araştırmalarına vermiş, Alman Kahramanlık Efsanesi (Die deutsche Heldensage) adlı eserini yazmıştır. Sonra ise kardeşi Jacop Grimm ile beraber Alman Efsaneleri (Die deutschen Sagen) adı altında eserlerini, 12 yılı aşkın bir derleme sonucunda 1816-1818 tarihlerinde iki kitap olarak yayımlamışlardır.

Kardeşlerin bir başka büyük eseri olan, Almanca Sözlük (Deutsches Wörterbuch), etimoloji sözlüğü yazımı teklifini kabul etmişler, 1854 yılında ise ilk cildi yayımlanmış fakat tamamlanmasına ömürleri yetmemiştir. Yarım kalan bu eser, Berlin'deki Alman Bilimleri Akademisi (Deutsche Akademie der Wissenschaften) tarafından çok uzun bir süre sonra ancak 1960 yılında tamamlanabilmiştir (Aytaç, 2012, s. 242-244).

2.3.Andersen'in Hayatı

Hans Andersen Christian, Danimarka'nın büyük şehirlerinden biri olan Odense'de 1805 yılında, 2 Nisan Salı günü dünyaya gelmiştir. Anne Marie Andersdatter ve Hans Andersen'in tek oġludur ve ayakkabı çıraġı olan babası Hans Christian 11 yaşındayken vefat etmiştir. Yoksulların gittiġi bir okula giden Andersen, babasının ölümünden sonra okuluna ara vermiş, çeşitli işlere gitmiştir. Odense gibi bir şehirde hayalleri ve fantezileri olan, tiyatro yapan, kuklalara kıyafet diken yoksul bir çocuktan ne olabilirdi ki? Eğlendirdiġi varlıklı ailelerin de aklına ona eğitiminde destek vermek gelmemiştir.

Annesi ikinci evliliğini ilk eşi gibi ayakkabıcı olan biriyle yapmıştır. Ancak evliliklerinden üç yıl sonra onu yoksulluġa bırakıp vefat etmiştir. 14 yaşında olan Andersen 1819'da hayatının ilk ve önemli seyahatini yapıp tiyatro oyuncusu olma hayaliyle Kopenhag'a gitmiştir. Burada biraz iş arayışından sonra birkaç kişinin vesilesi ile iş edinse de tutunamamıştır.

1820'de Carl Dahlen aracılıġı ile bale okuluna alınmış ancak 1821'de bale kariyeri bitmiş ve 1821'in Haziranında tiyatronun şan okuluna girmiş fakat orada da küçük roller almış fakat solist olamamıştır. Sahne sanatçılıġında durumu kötüye giderken, oyun yazarı olma

yönünde çaba harcamıştır. 1822’de ise korodaki işinden de çıkarılmıştır.

Daha sonra eğitimine (1822-1828) yılları arasında Kral Frederik VI yardımıyla devam etmiş, 1829 yılında ise “Holmen Kanalından Amager Adasının Doğu Ucuna Bir Yürüyüş” adlı eseri yayımlanmıştır. Masala yönelmesi ise dolaylı yoldan olmuş, asıl amacı masal değildir. Eski çalışmaları da adeta masal yazmasının ön çalışmaları gibidir.

19. yüzyılda Odense’de halk arasında nasıl masal anlatılıyorsa Andersen’e de anlatılıyordu. Andersen aslında kariyerini şiir, roman ve oyun yazarlığı alanında yapıyor olsa da, o dönemde masal anlatma geleneği olduğu için oda çocuklara hatırladığı ya da bulduğu masalları anlatmıştır. İyi bir masal anlatıcısı olan Andersen’e ise çocuklar bayılırdı.

“Masalı çocuksu bir şölene yaklaştıracak; cüceler, cadılar, gulyabaniler, periler, cinler, gölde yüzen su perileri ,canlı cansız varlıkları yan yana getirirdi. Masallara şiiri katarak gülümseyen masalların yazıcısı olma şerefine ulaşmış. Zarif masallarına ironili anlatımıyla hoşluk kazandırmış. En orijinalleri ise cansız nesneleri konuşturduğu masallar.

Sınır tanımayan hayal gücünün anaforunda hayal ile gerçeği birbirine yaklaştırmış. Hayali olanlara gerçekmiş hissi verebilmiş. Böylece sınırsız bir muhayyilenin zaferine ulaşmış. Her yaştan okura ulaşma başarısı göstermiş Andersen masalları. Çoğu çocuklara daha yakın bir çizgide. Niçin mi? Daha çocuksu oldukları ve çocukları saran, kucaklayan çeşniyi taşıdıkları için”
(Şirin, 1998, s. 27-28)

Andersen’in hem gerçekliğe hem de inandırıcılığa yönelik bir anlatım tarzı bulunmaktadır. Masalı masal yapan büyülü atmosfer masalların dokusuna tamamen sindirilmiştir. Belki de Kibritçi Kız’ı okurken ürperişimiz bu harmanlamadan dolayıdır.

Andersen klasik halk masalına yenilikler katarken, Grimm kardeşler geleneğin masalcısından uzaklaşmadan, bir manada geleneğin belgelerini okura sundular. Masal kurgusunu bozmadan, dilinde ve imgelerinde yazılı edebiyatın gerektirdiği düzenlemeleri yaparak masalın motif sıralamasını korudular. Grimm Kardeşler için asıl olan masalın değişmeyen metnini elde etmektir. Masalları yenilerken, masalların yapılarını, estetik örgülerini, nakışlarını zedelemekten yansıtılmasına özen göstermeyi başardılar (Şirin, 1998, s. 27-28).

Andersen masalları önce anlatıp sonra yazıya döküğü için kendine has anlaşılır, yetişkinleri de muhatap alan bir anlatım tarzı vardır. Ayrıca 156 tane masal ve hikayeleri hiçbir kategoriye ayrılmaz, homojen bir yapıda da değildir.

1835'te “ Çocuk masalları “ adlı eserinde olan 3 masal “Çakmak, Prenses ve Bezelye Tanesi, Büyük Klaus ve Küçük Klaus” sözlü ya da yazılı olan halk masallarına dayanırdı. Buna rağmen kendine özgü masal anlatma yöntemini ve birçok kaynağı kullanan Andersen edebi masal ve halk masalını da kullanmıştır. İlk hikaye defterinde bile kendi yazmış olduğı masal bulunuyor. Mutlu bir dünya hayal ettiğı halde, halk masallarındaki gibi iyinin kötüyü yendiğı gibi değildir masalları, kendi gibi kırılmalar ve çelişkilerle doludur. Çirkin Ördek yavrusu masalını George'a yazdığı mektupta hayatının aynası olarak açıklamıştır.

Masal Danimarka'da çok beğenilmiş fakat 1844'te Almanya'da yayımlandığında yapmacık bulunmuştur. Birçok alanda yapıtları olan Andersen 1835 'te yayımladığı masallar ile ün kazanmıştır. 4 Nisan 1875 yılında Kopenhag'da hayatını kaybetmiştir (Perlet, 2005, s. 101-110).

BÖLÜM 3: KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT BİLİMİNDE İNCELEME YÖNTEMLERİ VE ÖRNEK MASALLAR

3.1.Karşılaştırmalı Edebiyat Biliminde İnceleme Yöntemleri

İki yazarın, seçilmiş masallarını sadece bir yöntem ile incelemek yetersiz kalacağı için birkaç metotla konunun üstüne eğilmenin daha faydalı olacağını düşünüyoruz. Bu metotlar bize konuyu doğru ele almamıza ve açıklamamıza yol gösterirken aynı zamanda bilimsel bir dayanak olmaktadır. Bu çalışmamızı Karşılaştırmalı Edebiyat Biliminde inceleme yöntemleri başlığı altında yapısal ve psikanaliz inceleme yöntemleri ile gerçekleştireceğiz.

Konumuza Gürsel Aytaç'ın şu ifadeleriyle açıklık getirebiliriz:

Edebiyat eserlerini inceleyen, araştıran edebiyat biliminin bir dalı, 'karşılaştırmalı edebiyat bilimi'dir. Görevi, işlevi, farklı dillerde yazılmış iki eseri konu, düşünce ya da biçim bakımından inceleyerek, ortak, benzer ve farklı yanlarını tespit etmek, nedenleri üzerine yorum getirmektir'(Aytaç, 2001, s. 1)

Karşılaştırmalı Edebiyat Bilim, bir başka ifade ile 'Komparastik' farklı dil alanlarından iki ya da daha fazla eseri karşılaştırılmasını konu almaktadır (Öztürk-Baytekin, Kuramsal ve Uygulamalı Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi, 2006, s. 74). Goethe'nin Dünya edebiyatı (Weltliteratur) düşüncesi, karşılaştırmalı edebiyatın temelini oluşturmaktadır. Farklı milletler klasik eserleriyle insanlığın ortak edebiyat hazinesini var etmektedirler (Aytaç, 2001, s. 3). Bu alandaki çalışmalar en bilindik şekliyle "ortak konu" ve "motif" üzerine yapılır. Masal burada bahsedilen ortak konulardan biridir. Önemli olan karşılaştırılacak "ortak konu"nun nasıl işlendiğinin belirlenmesidir. "Ortak konu" tek tek incelenirse de sonrasında işlenişlerindeki başkalıklar, uygulanan inceleme yöntemi çerçevesinde belirli bir düzene sokulmalıdır (Aytaç, 2001, s. 78)

Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi incelemelerinde çok çeşit yöntem bulunmaktadır. İncelenecek olan yöntem ile eserlerdeki benzer ve farklılıklar saptanarak benzer ve farklılıklar arasındaki olası nedenleri ortaya çıkarabiliriz.

Komparastik bize ve çalışmamıza büyük katkıda bulunarak yapıtlara farklı yönlerden

bakıp, farklı bakış açıları yakalamamıza yardımcı olmaktadır. İki yazarı incelemenin en önemli yönü farklılık ve benzerlikleri bir araya getirerek bakış açısını zenginleştirebilmektir.

İncelemenin bilimsel olabilmesi için kanıta ve belgelere ihtiyaç duyulmakta ve araştırmacı, yöntemi ne olursa olsun, incelemeyi bilimsel verilere dayandırarak bir sonuç ortaya koymalıdır. Bu belgeler ise incelenecek eserin içindedir (Aytaç, 2001, s. 86) Çalışmamızdaki kanıtlar yardımcı yöntemlerimizle birlikte masallarımızın içerisinden olacaktır. Her masala göre ayrı bir inceleme alanı oluşturmak konu bütünlüğünü bozabileceği için ortak yardımcı inceleme yöntemleri üzerinde durulacaktır. Feminist incelemeye yer verilmemesinin nedeni ise araştırmamızın karşıt kavramların hangi cinsiyet üzerinden sunulduğuna ağırlık verilmesidir. Bunun için dördüncü bölümde cinsiyet ve karşıt kavram ile ilgili bilgi verilmeye çalışılmıştır.

3.1.1.Psikanaliz İnceleme

Freud on dokuzuncu yılın sonunda Viyana’da psikanalizi geliştirir ve sanat eleştirisinde, Freud’un da etkisiyle yazarın hayatına ve şahsiyetine gösterilen ilgi, yirminci yüzyılda önemli hale gelir. Yöntem Freud’un bilinçaltı ile alakalı buluşlarına dayanır.

Bilinçdışı uzun yıllar edebiyatta ve felsefede değişik biçimlerde varlığını göstermiş olan bir fikirdi; Freud’un buluşu, fikri olumlu bir şekilde geliştirerek onu sistemli bir psikolojik kuramın merkezine yerleştirmek olmuştur” (Craib & Kılıçoğlu, 2004, s. 39).

Bu buluş sadece sanatçının psikolojisi, bilinçaltı dünyası, cinsel kompleksleri gibi olguları ortaya çıkarmak için kullanılmaz, aynı zamanda bu buluştan yapıtı yorumlamak için de yararlanır (Moran, 1999, s. 149).

“Psikanaliz biliminin temel çıkış noktası olan bilinç ve bilinçaltı, Freud’un kültürel ve psikiyatrik kazı yaptığı temel noktalardan biridir. Psikanaliz, bilinç ve bilinçdışından beslenmektedir. Freud’un psikanalitik tezlerinin saç ayaklarından olan id, ego, süper ego kavramları bilinç ve bilinçdışı aurası verilerdir. Masalda bir nevi bilinç mahsulü olduğu için, daha doğrusu bir ulusun kolektif bilincinden, anonim bilincinden türediği için içinde garip

bilinçdışı veriler sunmaktadır.

Şifrelenmiş, örtük anlamlar okumalara açıktır ve yeni yeni okumalarla, farklı disiplinlerin de yardımıyla, bu kolektif bilinç ürünü masallarda, yine bilince ait bu öğelerin psikanalitik değerlendirmeleri yapılabilir” (Sarı & Ercan, 2008, s. 19)

Buradan hareketle psikanaliz eleştiri yöntemiyle eseri birçok alanda inceleyerek farklı bakış açıları kazanabilir, yapıtta yazarın direkt söyledikleriyle söylemek istediklerini aktarabiliriz. Masalları incelerken yazarın yaşantısından veya bilinçaltında olanları ortaya çıkararak bilgi ediniriz. Eserlere yazarın bilinçaltında saklanmış olan duygular; korku, arzu, tutku ve dürtülerinin sembolleri olarak bakılabilir ve eserler yazarın şahsiyetini, ruhsal durumunu açıklayan bir tür belgeye dönüşür (Kolcu, 2011, s. 178). Eserdeki karakterlerin davranışlarını ve kişiliklerini daha iyi anlayabilmek için bu yöntem ile eseri direkt olarak çözümleyebiliriz (Moran, 1999, s. 156).

3.1.2.Yapısal İnceleme

Edebiyat alanındaki yapısalcılığın iki kaynağı bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi yapısalci dilbilim olarak, yirminci yüzyılın başlarında Ferdinand de Saussure ile ortaya çıkar. Fernand de Saussure, dil sistemini kendinden öncekilerden farklı inceleyerek, dikkat çekici yenilikler meydana getirmiştir (Moran, 1999, s. 186).

“Saussure, dili göstergeler sistemi olarak ele alır, bu sistem “artzamanlı” yani tarihi gelişimi içerisinde değil de “eşzamanlı”, yani belirli bir tarih anında bütün bir sistem olarak incelenmelidir. Her gösterge, gösteren (ses imgesi veya grafik eşdeğeri) ve “gösterilen”den (kavram veya anlam) oluşur”(Eagleton, 1983, s.119).

“Saussure dilden bahsederken onun toplumun gücüyle oluştuğunu, zamanın sayesinde süregeldiğini ve yine zamanla değişen eşsüremlili aynı zamanda sözden ayrı olduğunu açıklamıştır” (Köktür & Eyri, 2013, s. 136).

Yapısalci dilbilim hakkında kısaca bilgi verdikten sonra bizi asıl ilgilendiren diğer kaynak üzerinden devam etmek isterim. Bu kaynak Rus Biçimciliği olarak adlandırılır. Her ne kadar incelememizi ana metinlere bağlı kalarak yapacak olsak da, bu yaklaşıma örnek olan Vladimir Propp’un Rus peri masallarında yaptığı incelemeyi gözden geçirmek

yararımıza olacaktır (Moran, 1999, s. 215).

Propp masalda değişen ve değişmeyen değerlere rastlandığını belirterek; değişen unsurun kişi adları ve kişilerin özel nitelikleri olduğunu, değişmeyenin ise kişilerin eylemleri yani işlevleri olduğunu belirtir ve bunları kategorize eder.

Bununla birlikte metin içindeki değişmez unsuru yani kişilerin işlevlerini Propp “fonksiyon” olarak tanımlamıştır (Martinez & Scheffel, 2007, s. 185). Masallarda değişmeyen bir ortak yapı vardır, kişiler çok çeşit olsa da işlevleri bakımından sınırlıdır ve otuz biri geğmez. Olay örgüsünü ortaya çıkaran birimler “işlev” adında 31 eylemdir. Sıralaması ise şöyledir: (Moran, 1999, s. 215)

1. “*Aileden biri evden uzaklaşır*” (Propp, 2018, s. 29).

- Yetişkin ya da genç olan birileri tarafından uzaklaşma gerçekleştirilebilir. Yetişkin olanlar genelde “*çalışmaya, ormana, mal alıp satmaya, savaşı, işleriyle ilgilenmeye*” gençler ise “*birini görmeye, balık tutmaya, gezmeye, çilek toplamaya*” gider (Propp, 2018, s. 29) Eğer anne ya da baba ölümü gerçekleşirse buda zorlamalı uzaklaşmayı simgeler.

2. “*Kahraman bir yasakla karşılaşır*” (Propp, 2018, s. 29)

- Genel olarak masallarda önce uzaklaşma sonrasında ise bir yasak ile karşılaşma mevcuttur. Fakat yasaklama uzaklaşma ile ilgisi olmadan da var olabilir. Yasaklamanın tersine dönüştürülen şekli öneri ve buyruk olarak sunulur (Propp, 2018, s. 29-30)

3. “*Yasak çiğnenir*” (Propp, 2018, s. 30)

- Yasağın çiğnenmesi, yasaklama biçimine göre gelişir. Kahramanın yasakla karşılaşması ve yasağın çiğnenmesi işlevleri ikili bir öge meydana getirir. Kahramanın bir yasakla karşılaşma işlevi yasak çiğnenmesi işlevi olmadan da var olabilir. Bir örnekle açıklık getirmek gerekirse: “*Prensesler bahçeye giderler; eve dönmekte gecikmişlerdir. Geç kalma yasağı konmamıştır. Yerine getirilen bir buyruk daha önce de belirttiğimiz gibi yasağın çiğnenmesine denk düşer*” (Propp, 2018, s. 30). Masalda olayların ilerlemesine bağlı olarak yeni kişiler karşımıza çıkar bunlar : “*Kahramana saldıran ya da kötü kişiler*” (Propp, 2018, s. 31)

olabilir.

4. “Saldırgan bilgi edinmeye çalışır” (Propp, 2018, s. 31)

- Saldırgan kurbanı hakkında soruşturma yapar ya da bazı “*ayrı durumlarda da araya giren başka kişiler tarafından yapıldığı görülür*” (Propp, 2018, s. 31).

5. “Saldırgan kurbanlarıyla ilgili bilgi toplar” (Propp, 2018, s. 31)

- Saldırganın bilgi edinmeye çalışması ve bilgi toplaması ikili işlevlerdendir. Bu işlevlerden saldırganın bilgi edinmeye başlama işlevi olmadan da ikinci işlev var olabilir (Propp, 2018, s. 32).

6. “Saldırgan kurbanını ya da servetini ele geçirmek için onu aldatmayı dener” (Propp, 2018, s. 32).

7. “Kurban aldanır ve böylece istemeyerek düşmanına yardım etmiş olur” (Propp, 2018, s. 33).

8. “Saldırgan aileden birine zarar verir” (Propp, 2018, s. 33).

- Bu işlev masala hareketlilik kattığı için önem arz eder. İlk yedi işlevin masalın “*hazırlayıcı bölümü*” olduğunu söyleyebiliriz (Propp, 2018, s. 33) Kötülük çok çeşitlendirilebilir, bunlardan birkaç tanesinin ifade etmek gerekirse:

a. “Saldırgan birini kaçıtır

b. Saldırgan, birinin apansız kayboluşuna neden olur

c. Saldırgan birini kovar

d. Saldırgan birini bir yere hapseder ya da kapatır” (Propp, 2018, s. 33-36).
Masalların hepsi bir kötülük ile başlamaz fakat onlarda aynı süreci izler (Propp, 2018, s. 36)

8a “Aileden birinin bir eksiği vardır; Aileden biri bir şeyi elde etmek ister” (Propp, 2018, s. 37)

9. “Kötülüğün ya da eksikliğin haberi yayılır, bir dilek ya da bir buyrukla kahramana başvurulur, kahraman gönderilir ya da gitmesine izin verilir”

- Arayıcı ve kurban olmak üzere kahramanlar ikiye ayrılır. (Propp, 2018, s. 38)

10. “Arayıcı kahraman eyleme geçmeyi kabul eder ya da eyleme geçmeye karar verir”.

- Bir arayışı gerçekleştirmek için yola koyulur kahraman, bazen bu an masallarda dile getirilmez fakat arayıştan önce böyle bir karar kılınır (Propp, 2018, s. 40).

11. *“Kahraman evinden ayrılır”*

- Arayıcı kahramanın amacı adında anlaşılacağı üzere bir arayış iken, kurban kahraman bir amaçtan yoksun olarak yola çıkar ve çeşitli serüvenlerle karşılaşır. Masalı bir de yeni kişi eklenir, bu yeni kişiyi bağışçı ya da “sağlayıcı” olarak tanımlayabiliriz. Kahraman (arayıcı-kurban) bağışçıyla herhangi bir yerde karşılaşır ve ondan bir araç edinir; bu araç genellikle büyüdür. Bu araç sayesinde uğradığı haksızlıktan kurulur (Propp, 2018, s. 41).

12. *“Kahraman büyülü bir nesneyi ya da yardımcı edinmesini sağlayan bir sinama, sorgulama, saldırı, ve benzeri ile karşılaşır”.*

- Kahraman bağışçı tarafından büyülü aracı elde etmeden önce sinamadan geçirilir (Propp, 2018, s. 41).

13. *“Kahraman ileride kendisine bağışta bulunacak kişinin (Bağışçının) eylemlerine tepki gösterir”* (Propp, 2018, s. 43).

14. *“Büyülü nesne kahramana verilir”* (Propp, 2018, s. 44).

15. *“Kahraman aradığı nesnenin bulunduğu yere ulaştırılır, kendisine kılavuzluk edilir ya da yol gösterilir”* (Propp, 2018, s. 51).

16. *Kahraman ve saldırgan, bir çatışmada karşı karşıya gelir* (Propp, 2018, s. 52).

17. *Kahraman özel bir işaret edinir* (Propp, 2018, s. 53).

18. *Saldırgan yenik düşer* (Propp, 2018, s. 53).

19. *Başlangıçtaki kötülük giderilir ya da eksiklik karşılanır*

- Masal bu sırada en üst evrede bulunur.
 - a. Büyü bozularak kişi eski haline bürünür.
 - b. Tutsak özgür kılınır (Propp, 2018, s. 55).

20. *“Kahraman geri döner”* (Propp, 2018, s. 56).

21. *“Kahraman izlenir”* (Propp, 2018, s. 56).

22. “Kahramanın yardımına koşulur” (Propp, 2018, s. 57).

23. “Kahraman kimliğini gizleyerek kendi evine döner ya da bir başka ülkeye gider” (Propp, 2018, s. 60).

24. “Düzmece bir kahraman asılsız savlar ileri sürer” (Propp, 2018, s. 60).

25. “Kahramana güç bir iş önerilir” (Propp, 2018, s. 60).

26. “Güç iş, yerine getirilir”.

- Sınama şekline uygun olacak şekilde güç iş yerine getirilir. Güç işin yerine getirilmesi, iş verilmeden ya da belirtilmeden de olabilir (Propp, 2018, s. 62).

27. “Kahraman tanınır” (Propp, 2018, s. 62).

28. “Düzmece kahramanın, saldırganın ya da kötünün gerçek kimliği ortaya çıkar” (Propp, 2018, s. 62).

29. “Kahraman yeni bir görünüm kazanır”.

- Kahraman yakışıklı bir gence dönüşebilir ya da prens olabilir (Propp, 2018, s. 63).

30. “Düzmece kahraman ya da saldırgan cezalandırılır” (Propp, 2018, s. 63).

31. “Kahraman evlenir ve tahta çıkar” (Propp, 2018, s. 64).

Bu işlevler sadece Rus masallarına özgü olmamakla birlikte, farklı uluslara ait birçok masalların olay örgüsü de bu işlevlerin sınırları içerisinde gelişir. Her masal için bu şema bir ölçü birimi olabilir. Bu şemaya farklı metinler uygulandığında masallar arası bağlantı da bulunabilir. (Propp, 2018, s. 64-65)

Masalda işlevleri yerine getiren kişilere uygun düşen yedi eylem planı vardır. (Propp, 2018, s. 80). Bu yedi eylem planı şu şekildedir:

“1. Saldırgan

2. Bağışçı

3. Yardımcı

4. Prenses

5. Gönderen

6. Kahraman

7. Düzmece Kahraman” (Propp, 2018, s. 80-81)

Böylece “Propp çalışmasında, bütün halk masallarını “yedi eylem alanına” ve “otuz bir” sabit öğeye veya “işleve” indirmiştir”(Eagleton, 1983, s. 127). Otuz bir işlev tümüyle incelemede bulunmayabilir fakat meydana geliş sıralaması aynıdır ve kişilerin üstlendiği roller ve özellikler de değişmez (Propp, 2018, s. 180-181). Yasaklama-yasağı çiğneme, soruşturma-bilgi toplama, çatışma-zafer, izleme-yardım gibi çoğu işlevlerin bir çoğu ikilikler şeklinde bir araya gelir. Diğer işlevler ise kümelendirilebilir (Propp, 2018, s. 64-65).

Ayrıca araştırmamızda önemli bulduğumuz ikili karşıtlıklar kavramı üzerine şöyle açıklık getirmek isteriz:

“Klasik yapısalcılık ikili karşıtlıklarının ideolojilerine has bir düşünce şeklini temsil eder. İdeolojiler kabul edilebilen ile edilemeyen, ben ile ben olmayan, doğruluk ile yanlışlık, anlam ile anlamsızlık, akıllılık ile delilik, merkezi ile marjinal, yüzey ile derinlik arasında kesin sınırlar çizmeyi severler. Yapısalcılık metni ikili karşıtlıklara (alçak/yüksek, aydınlık/karanlık, doğa/kültür) ayırmak ve onların işleyiş mantığını ortaya çıkarmakla yetiniyor” (Eagleton, 1983, s. 155).

Masallarda bulunan karşıt kavramları edindiğimiz bu bilgiler ışığında inceleyebilir, öğretileri nasıl aktardıklarını belirleyebiliriz.

3.2.Grimm Kardeşler ’in Masalları

Grimm Kardeşler halk masallarını değiştirmemeye dikkat ederek kaleme aldılar. Kaleme aldıkları eserlerde çoğunlukla ataerkil toplumun yansımaları dikkat çeker. Grimm Kardeşlerin masallarını ilk önce Propp’un kişilerin işlevleri çerçevesinde inceledik. Bu çerçeveden ele almamızın nedeni ise halk masalı özelliği taşımalarıdır. Daha sonra ise cinsiyet yönünden ele aldık.

Seçmiş olduğumuz Balıkçı ve Karısı, Ormandaki Ev ve Rapunzel masallarında kadınların üzerinden verdikleri mesajlar genelde olumsuzlukları çağırıştırır. Masallarında ataerkil

yansımaları rastlanır. Kadınlar çoğunlukla ezilen taraftır fakat tamamen masum oldukları da söylenemez.

3.2.1.Balıkçı ve Karısı

Bir zamanlar gölün kıyısındaki bir kulübede balıkçı ve karısı yaşarmış. Balıkçı her gün göle balık tutmaya gider, oltasını sürekli göle sallarmış. Bir gün yine göl kıyısına gitmiş, parıldayan suya bakarak oltasını derinlere doğru salıvermiş. Oltasını yukarı çekerken iğnesine büyük bir pisi balığının takıldığını görmüş. Pisi balığı o sırada konuşmaya başlamış; balıkçıdan kendisini bırakmasını ve aslında pisi balığı olmadığını, prens olduğunu söylemiş. Balıkçının elinden kurtulmak için de tadının hiç lezzetli olmadığını da eklemiş. Bunun üzerine ikna olan balıkçı, konuşan pisi balığını bırakmış.

Eve döndüğünde balıkçı karısına olan biteni anlatmış. Karısı ise ona bir dilekte bulunup bulunmadığını sorunca balıkçı dilemediğini söylemiş ve “Ne dileyecektim ki?” demiş. Karısı balıkçının pisi balığına gidip bu küçük, pis ve kokulu kulübe yerine şirin bir ev dilemesini söylemiş. Adam istemeyerek de olsa göle gidip şöyle seslenmiş:

“Prensim! Prensim! Balığa dönüşen! Balığım balığım gölde yüzen, keyfine düşkün karım, İlsebil, dinlemez sözümü, çözüm bul sen”. (Balıkçı ve Karısı, 2018, s. 65)

Balık yüzerek yaklaşmış ve karısının ne istediğini sormuş. Adam da eski kulübede yaşamak yerine küçük bir evde yaşamak istediğini belirtmiş. Balık karısının istediği eve çoktan kavuştuğunu hemen karısının yanına gitmesi gerektiğini söylemiş.

Adam geriye döndüğünde kulübe yerine küçük bir ev ile karşılaşmış. Karısı kapının önünde oturuyormuş. Karısı balıkçıyı görünce yeni evi göstermiş, balıkçı da artık burada mutlu mesut yaşayacaklarını dile getirmiş. Kadın ise “Göreceğiz” demiş. Ancak iki hafta sonra kadın, balıkçıya artık evin dar geldiği için şatoda yaşamak istediğini söyleyip, balıktan şato istemesini söylemiş. Zaten balık için bu çok kolay diye de eklemiş. Adam gitmek istemediğini, balığın kendisine kızabileceğini söylese de istemeye istemeye göle gitmiş. Gölün yanına vardığında yine aynı şekilde pisi balığına yani prene seslenmiş. Balık parıldayan gölden çıkıp evine dönmesini ve karısının şatonun kapısında duracağını söylemiş.

Adam geri döndüğünde kapıda karısı, içeri de ise hizmetçilerle karşılaşmış. Adam: “Bundan sonra bu şatoda mutlu bir şekilde yaşayacağız.” demiş. Kadın da yine: “Bunu

göreceğiz.” demiş. Hemen ertesi gün kadın kocasını uyandırıp kral olup tüm ülkeyi yönetmek istediğini söylemiş. Adam olmak istemediğini söylese de kadın o zaman kendisinin kral olacağını dile getirmiş ve yine balıkçıyı istemeyerek göle göndermiş. Balıkçı aynı şekilde balığa seslenmiş ve balık gidip görmesini isteklerinin olduğunu söylemiş.

Adam geri dönüp karısının kral olarak tahtta oturduğunu görünce ona kral olmanın çok yakıştığını ve başka bir şey dilememesi gerektiğini anlatmaya çalışsa da kadın, şimdiden çok sıkıldığını ve imparator olmak istediğini söylemiş. Balıkçı adam göle gitmek istemeyince kadın, kral olduğunu ve adamın da kocası olduğunu söyleyerek emretmiş.

Adam bu işin sonunun hiç de iyi olmadığını düşünerek göle varmış ve balığa aynı şekilde seslenmiş. Balık her istediğinin olacağı cevabı verince geri dönmüş. Karının imparator olarak gören adam imparatorluğun eşine çok yakıştığını söylerken kadın bu sefer de papa olmak istiyorum diye tutturmuş. Adam yine çok tedirgin ve ürkek bir şekilde balığa seslenmiş ve yine aynı cevabı alınca geri dönmüş. Karısına artık mutlu ol daha fazlasını isteyemezsin dediyse de kadın tekrar bunu da düşüneceğini söylemiş.

Kadının açgözlü ve doyumsuzluğu onu bir türlü uyutmamış. Havanın aydınlanmasıyla kocasını dürtmüş ve ne olmak istediğini bulduğunu söylemiş ve eklemiş “*Tanrı*”. Adam şaşkınlıktan yere düşmüş. Elindekilerle yetinmesi gerektiğini söylediyse de kadın dinlemiyormuş.

Balıkçının her gittiğinde gölün rengi değişirken en son siyaha dönmüş. Adam korku ve dehşet içerisinde balığa gitmiş ve ona karısının Tanrı olmak istediğini anlatmış. Balık ise bu sefer şöyle yanıt vermiş: “Git de gör karını yine eski kulübesinde otururken.” Bugün bile orada yaşıyorlar. (Balıkçı ve Karısı, 2018, s. 63-72)

3.2.2.Ormandaki Ev

Issız bir ormanın kıyısında karısı ve üç çocuğuyla birlikte fakir bir ormancı yaşarmış. İşlerini halletmek için ormana gideceği bir gün karısına, bugün öğle yemeğimi ormana büyük kızım getirsin yoksa işlerimi bitiremem demiş. Kızımızın ormanda kaybolmaması için yanıma bir torba darı alacağım ve tanelerini yolun üzerine serpeceğim demiş.

Kız, öğle sıcaklığında bir tencere çorba ile yola koyulmuş. Babasının yola serptiği darıları tarla ve orman serçeleri, çayır kuşları, ispinozlar, karatavuklar ve ispinozlar ve isketeler

yemiş oldukları için doğru yolu bulamamış ve kaybolmuş. Hava kararana kadar bilmediği yollarda ilerlemeye devam etmiş. Karanlığın içinde sesler duymaya başlayınca içini bir korku sarmış. Uzakta bir ışığın yanıp söndüğünü fark edince evde yaşayan insanların mutlaka kendisine yardım edeceğini, geceyi orada geçirmesine izin verebileceklerini düşünmüş. Işığın geldiği tarafa doğru yürümüş ve kısa bir sürede eve varmış.

Kız cama tıklatınca içeriden boğuk bir ses içeriye girmesini söylemiş. İçeriye girdiğinde ise masa başında oturan, saç baş ağarmış, sakalları masadan yere kadar uzanan çok yaşlı bir adam görmüş. Bir tavuk, bir horoz ve bir benekli inek ise sobanın yanında yatmaktaymış. Kız başından geçen olayı anlatıp, geceyi orada geçirip geçiremeyeceğini sorunca yaşlı adam şöyle demiş:

“Güzel tavuğum, güzel horozum, ve sen benekli güzel ineğim, söyleyin, bu teklife ne diyeyim? Hayvanlar : “Duks!” diye yanıtlamışlar ve bunun anlamı şu olmalıymış : “Bizim için uygun”.

Kabul edildikten sonra adam, kızın akşam yemeği hazırlamasını istemiş. Kız mutfağa gittiğinde ihtiyacından daha fazla malzemeye karşılaşmış ve güzel bir yemek pişirip yemek dolu tenceresini masanın üzerine bırakmış. Yaşlı adamın yanına oturarak karnını doyurduktan sonra hayvanların aç olabileceğini düşünmeyerek uykusunun geldiğini nerede uyuyabileceğini sormuş. Hayvanlar şöyle cevap vermiş:

“Onunla birlikte karnını doyurdun, onunla birlikte susuzluğunu giderdin, bizi hiç ama hiç düşünmedin, geceyi nerede geçireceğini şimdi sen düşün.”

Yaşlı adam yukarıda iki yataklı oda olduğunu, yatakları havalandırıp üzerlerine beyaz çarşaflar örtmesi gerektiğini sonra da kendisinin gelip uyuyacağını söylemiş. Kız yaşlı adamın dediklerini yaptıktan sonra yataklardan birine yatıp uyumuş. Yaşlı adam kendisini beklemeden uyuyan kızı zeminde bulunun bir kapağı açarak mahzene düşürmüştü. Akşam eve dönen oduncu karısına kendisini aç bıraktığını düşünerek sitem etmiş. Karısı ise kendisinin bir suçu olmadığını yemeği kızından gönderdiğini söylemiş. Karısı kızının yolunu şaşırmış olabileceğini, yarın geri döneceğini düşünmüş.

Ertesi gün hava aydınlanmadan kalkan oduncu, karısının bu kez yemeği ortanca kızından yollamasını istemiş. Yolu şaşırması için yola darıdan daha büyük taneleri olan mercimek koyacağını söylemiş. Büyük kızda olduğu gibi ormandaki hayvanlar mercimekleri bitirmiş. Yolu bulamayan ortanca kız da ormandaki o eve gelmiş. İzin alıp içeriye geçmiş, yaşlı adam yine aynı şekilde hayvanlara sormuş ve bir gün önceki olan olaylar tekrarlanmış. Ortanca kız da hayvanlarla ilgilenmeyince bu kızı da yaşlı adam mahzene düşürmüş.

Üçüncü gün oduncu, karısına yemeği en küçük kızından yollamasını istemiş ve küçük kızının daha uslu ve akıllı olduğunu, ablaları gibi akıllı beş karış havada olmadığı için yolu bulabileceğini düşünmüş. Karısı ise buna karşı çıkıp en sevdiği kızını da kaybetmek istemediğini söyleyince oduncu, kızlarının akıllı ve olgun olduğunu, kaybolmayacağını ama kendisi yine de bezelye taneleri serpeceğini ileri sürmüştü. Bezelye tanelerini yiyen güvercinlerden dolayı küçük kız da yolu bulamamış ve o da kaybolmuş. Annesinin ağlayacağını, babasının aç kalacağını düşünüp üzölmüş.

Ormandaki aynı evi fark eden kız eve gelip kibarca orda kalmak için izin istemiş. Yine hayvanlara soran yaşlı adam olumlu cevap almış. İçeri giren kız hayvanların yanına giderek tavuk ve horozun tüylerini sevip benekli ineğin boynuzları arasından başını okşamış. Sonra yaşlı adam yine yemek isteğinde lezzetli bir çorba pişirip masanın üzerine koymuş. Dışarı da hayvanlar için fazlasıyla yem olduğunu onları da doyuracağını dile getirmiş. Kendisi doyarken hayvanların aç kalmasını istememiş. Tavuk ve horoza arpa getirip serdikten sonra benekli ineğe de hoş kokulu saman getirmiş. Sonrada bir kova su getirip susuzluklarını gidermiş. Kendisi de masaya oturup arta kalanları yemiş. Hayvanların uykusu gelince şöyle demiş: “Artık biz de yatmaya gidelim mi?” Adam ise bunu aynı cümleleriyle hayvanlara sormuş. Hayvanlar şöyle cevaplamış:

“Duks, yemeğini bizimle birlikte yedin, susuzluğunu bizimle birlikte giderdin, pek güzel baktın her birimize, diliyoruz sana güzel bir gece”.

Kız yukarıya çıkıp yatakları silkelemiş, çarşafı değıştirmiş ve yaşlı adam gelinceye kadar beklemiş. Yaşlı adam yatağı uzanınca, kızda diğeri yatağı uzanmış ve uykuya dalmış. Gece ani bir sesle uyanmış, ev çatır çutur sesler çıkarıyor, kapı çarpıyor sanki

yıkılıyormuş ama daha sonra yeniden sessizlik olmuş. Kız kendisine zarar veren bir şey olmadığı için yeniden uykuya dalmış. Uyandığında gördüklerine inanamamış, odası tıpkı bir saray odasıymış. Her şey o kadar görkemliymiş ki bunun bir rüya olduğunu düşünürken odaya üç hizmetçi girmiş ona bir şey isteyip istemediğini sormuş. Kız ise hizmetçilerin gitmelerini istemiş.

Kendisinin yaşlı adama çorba pişirip, hayvanları da doyuracağını söylemiş. Daha sonra yaşlı adamın yatağına bakmış ve çoktan kalktığını düşünürken, yatakta başka birinin yattığını fark etmiş. Yatakta genç, yakışıklı bir delikanlı yatıyormuş. Genç adam uyandıktan sonra aslında bir prens olduğunu, kötü bir cadı tarafından yaşlı bir adama dönüştürölüp, ormanda kulübede yaşamak üzere lanetlendiğini anlatmış. Yanında da sadece hayvana dönüştürölün üç hizmetçisi kalabiliyormuş ancak sadece insanları değil, hayvanları da seven iyi yürekli bir kızın gelmesiyle büyü bozulabilirmiş. Bu büyüü bozabilen işte bu kız olmuş. Bunun üzerine prens hizmetçilerini çağırmiş. Kızın anne ve babasını da çağırıp düğün kutlamalarının başlamasını söylemiş. Kız ise kız kardeşlerinin nerede olduğunu sorunca Prens kardeşlerinin şimdi mahzende olduklarını, ertesi gün ormana bırakılıp zavallı hayvanları aç bırakmamayı öğrenene kadar bir kömürölün hizmetinde çalışacaklarını söylemiş. (Ormandaki Ev, 2018, s. 5-12)

3.2.3.Rapunzel

Evvel zaman içinde, her ne kadar çok isteseler bile çocukları olmayan bir karı koca varmış. Nihayet kadın bir gün hamile kalmış. Evlerinin bir penceresinden, büyölünün bahçesi görünmekteymiş. Bir gün kadın bahçeye bakarken yaban turplarını görüp aşermeye başlamış. Fakat kimse büyölünün bahçesine girmeye cesaret edemiyormuş. Bunu bilen kadın bu düşünceyle fenalaşarak kendini kötü hissediyormuş.

Karısının bu halini gören adam meraklanıp sormuş. Kadın da büyölünün bahçesindeki yaban turplarından aşerdiğini söylemiş. Karısı eğer o turplardan yiyemezse öleceğini söylemiş. Karısını çok seven adam, ne olursa olsun bahçeye girmeliyim düşüncesiyle bahçe duvarından atlayıp karısına yaban turplarından getirmiş. Karısı ise hemen bir salata yapıp yemiş ama o kadar lezzetli gelmiş ki, yeniden o turplardan istemeye başlamış. Adam bu durumdan kurtuluşu olmadığını anlayınca yeniden bahçeye girmiş ve tam turplardan alırken karşısında büyölüyü görmüş.

Büyücü ona nasıl hırsızlığa cesaret edebildiğini sorunca karısının durumunu anlatmış. Büyücü turplardan istediği kadar alabileceğini fakat karşılığında bebek doğduğunda bebeği alacağını söylemiş. Adam da korkudan bunu kabul etmiş. Doğum gerçekleşince büyücü kadın gelmiş ve bebeğin adını Rapunzel koyarak yanına alıp gitmiş.

Rapunzel 12 yaşına geldiğinde dünya üzerindeki en güzel kız olduğu için büyücü onu sadece küçük penceresi olan, yüksek mi yüksek bir kuleye kapatmış. Rapunzel'in uzun mu uzun güzel mi güzel saçları varmış, büyücü yanına gelmek istediği zaman Rapunzel'e şöyle seslenirmiş:

“Rapunzel, Rapunzel! Bana saçlarını uzat”.

Rapunzel saçlarını çözüp, kuleden aşağı salıyor ve büyücü kadında onlara tutunarak yukarı tırmanıyormuş. Bir gün genç bir prens, pencerenin önünde hoş sesiyle şarkı söyleyen güzel Rapunzel'in sesini duyar, yanına gitmek ister fakat kuleye nasıl çıkacağını bilemez, yine de her gün kuleye gider. Bir gün yine kulenin yanına gitmiş ve büyücü kadının Rapunzel'e nasıl seslendiğini duyarak kuleye nasıl çıkılacağını öğrenmiş. Ertesi gün karanlık olduğunda prens aynı büyücü gibi Rapunzel'e seslenmiş. Rapunzel de saçlarını aşağı bırakmış böylece prens yukarı çıkmış. Rapunzel önce korkmuş fakat daha sonra sevmeye başlamış. Kuleye nasıl çıkılacağını öğrenen prens Rapunzel'in yanına gidip geliyormuş.

Bir gün Rapunzel büyücüye neden küçük prensten daha ağır olduğunu sormuş. Kandırıldığını anlayan büyücü, Rapunzel'in saçlarını keserek onu bir çöle göndermiş. Prense olan öfkesiyle plan yaparak Rapunzel'in saçlarını bir yere tutturmuş. Olanlardan haberi olmayan prens kulenin önüne gelince onun yukarı çıkmasını sağlamış. Karşısında büyücüyü gören prens çok şaşırılmış.

Büyücü Rapunzel'i çöle yolladığını ve onu bir daha göremeyeceğini söyleyince üzülen prens kuleden kendini atmış, canını kurtarabilmiş ama gözleri görmez olmuş. Ormanın içinde gezinip çokça gözyaşı dökmüş ve birkaç yıl sonra çöle gitmiş. Orada çocuklarıyla birlikte perişan halde yaşayan Rapunzel'in sesine benzeyen bir ses duymuş. Rapunzel de onu tanıyarak boynuna sarılmış, prensin gözlerini Rapunzel'den düşen iki damla yaş açıvermiş ve prens görmeye başlamış. (Rapunzel, 2018)

3.3.Hans Christian Andersen'in Masalları

Andersen masallarını açık ve yalın bir dil ile yazar. Edebi masalları da ele alan Andersen Çirkin Ördek Yavrusu eseri kendini yansıttığını dile getirir. Seçtiğimiz Karlar Kraliçesi, Kibritçi Kız ve Çirkin Ördek Yavrusu masalları öğretilerini cinsiyet ya da cinsiyet rolleri üzerinden değil, karşıt kavram üzerinden sunar.

Karlar Kraliçesi masalındaki kadın karakter sıra dışıdır. Alışagelmişin dışında kendi kararlarını kendi verir. Diğer iki masal ise Kibritçi Kız ve Çirkin Ördek Yavrusu sosyal mesajlar içerir. Toplumun sorunlarını ele alır ve vicdanlara dokunur.

3.3.1.Karlar Kraliçesi

Bir zamanlar uzak diyarlarda, ilginç bir aynası olan kötü kalpli bir büyücü yaşamış. Bu aynada her şey pek kötü görünürmüş. Büyücünün öğrencileri bir gün bu aynayı gökyüzünde gezdirirken ayna birden yeryüzüne düşmüş. Ayna parçalanmış ve parçalar bazı insanların gözlerine kaçmış. Kay adında bir çocuğun gözüne de bu parçalardan kaçmış ve parça kalbine inmiş.

Tam o sırada Kay ve arkadaşı Gerda gül dolu bahçede oyun oynuyorlarmış. Kay birden her şeyi kötü görmeye başladığı için gülleri koparıp, Gerda'ya çok kötü davranmaya başlamış. O zamandan sonra Kay çevresine çeşitli kötülükler yapmış.

Günler böyle geçip giderken, kış gelip çatmış. Bütün gün kızak kayan Kay, çok büyük bir kızak görmüş ve bir yaramazlık yapıp kendi kızığını o büyük kızığın arkasına bağlamış. Büyük kızak hareket etmiş ve uzun bir yolculuk yapmışlar. Durduğu yer de ise Kay kardan bir saray görmüş. Kay, kızığın sürücüsünü görünce çok şaşırmış çünkü o bir kraliçeymiş. Kraliçenin elbisesi tıpkı kalesi gibi kardan yapılmış. Kraliçe Kay'ı öpmüş, bu öpücük sanki büyölüymüş. Kay en değerlileri olan annesini, babasını ve Gerda'yı unutmuş.

Zavallı Gerda kimi görse Kay'ı soruyormuş, onu çok merak edip özlüyormuş. Mahalledeki çocuklar Gerda'yı en son ırmakta gördüklerini söylemişler. Gerda da ırmakta bir kayığa binip Kay'ı aramaya koyulmuş. Uzun arayışlardan sonra Gerda kış mevsiminde oldukları halde çiçekleri açmış olan bir bahçeye varmış. Bahçedeki kulübeden yaşlı bir kadın çıkmış. Gerda ona arkadaşı Kay'ı görüp görmediğini sormuş. Yaşlı kadın ise Gerda'yı kandırarak Kay'ı beklemesini, yakında Kay'ın geleceğini

söyleyerek evine davet etmiş.

Yaşı kadın Gerda'ya uzun zamandır onun gibi bir kızı olmasını çok istediğini, kızı olup olmayacağını sorar ve cevap vermesini beklemeden Gerda'nın saçlarını taramaya başlamış. Gerda'ya Kay'ı bulması için yardım edeceğini söyleyen kadın büyücüymüş ve Gerda'ya sürekli yanında kalması için büyü yapmış. O günden sonra Gerda her şeyi unutup orada yaşamaya başlamış.

Gerda bir gün bahçede gezerken bir gül görmüş ve Kay'ı hatırlamış ve oradan kaçmış. Yolda iki güvercinle karşılaşmış ve güvercinler ona Kay'ı Karlar Kraliçesinin yanında gördüklerini söylemişler ve Gerda'ya ren geyiğiyle karlar kraliçesinin sarayına gidebileceğini dile getirmişler. Ren geyiği Gerda'yı saraya getirmiş ve o da sessizce saraya girip Kay'ı bulmuş. Kay buz gibi bir odada oturuyormuş, Gerda Kay'a seslense de Kay hiç oralı olmamış zaten onu da hatırlamıyormuş.

Bu duruma üzülen Gerda ağlamaya başlamış, gözyaşları Kay'ın üstüne damlamış. Bu sırada kalbindeki ayna kırıklarının büyüsi çözülürmüş ve Kay da onu hatırlamaya başlamış. Kötü kalpli büyücünün büyüünü Gerda'nın sevgisinin gücü bozmuş. (Atçakarlar, Karlar Kraliçesi, 2016, s. 3-15)

3.3.2. Kibritçi Kız

Dışarıda lapa lapa kar yağarken, birkaç çocuk kardan adam yapıp karın keyfini çıkarıyormuş. Çocuklardan yoksul olan küçük kız varmış ki o hiç eğlenemiyormuş. Yoksul çocuk ayağında terlikleri, üstünde yamalı bir giysi, başında eskimiş şapkası ve elinde birkaç kibrit kutusu ile dışarı çıkmış. Her şeye rağmen sokakta oynadığı sırada hızlı bir arabadan kaçarken terliklerini kaybetmiş. Terlikleri kaybolursa da kibrit kutularını satmak için tüm gün sokaklarda dolaşmış.

Kibrit almak biryana kimse ona dönüp bakmamış. Gece olana kadar dolaşmış fakat kibritlerini satamayınca bir köşeye otururmuş. Ayaklarında terliklerini olmadığından çok daha fazla üşüyormuş. Babasına kibrit satamadığını söylemekten çekindiği için korkudan eve de gidemiyormuş. Hem gitse bile evlerinin de dışarıdan bir farkı yokmuş, evin çatısındaki yarıklardan içeriye rüzgar giriyormuş.

Küçük kızın elleri üşümekten öylesine morarmış ki, ellerini ısıtmak için zorlukla bir kibrit

yakmış. Kız ellerini zorlukla ısıtırken hayallere dalmış. Kendini sobanın başında, yumuşacık bir minderde otururken hayal etmiş ki bu çok uzun sürmeyip kibrit söndürmüş. Masalda sönen sadece kibrit değil, hayalleridir. Kibritin sönmesiyle uyanan küçük kız kendini gerçek hayatın içinde bulur. Elleri yine çok üşüyormuş. Bir kibrit daha yakmış ve ateşi sert rüzgardan sönmese diye duvara dönmüş.

Karşısında duran duvardan içeri bir pencere açılmış ve kız yine hayallere dalmış. Bu sefer bir yemek masasında çok çeşitli yiyecekler görmüş ki kibrit yine söndürmüş. Kızın karşısında soğuk duvardan başka hiçbir şey yokmuş. Sonra hemen bir kibrit daha yakmış, bu sefer gece olmasına rağmen hava sıcacık olmuş. Oturduğu çimler bile sıcacık olmuş ki yine aynı şey olmuş ve kibrit söndürmüş. Kız ağlayarak bir kibrit daha yakmış, bu kez çok sevdiği, ölmüş olan babaannesini görmüş. Ona seslenerek kibrit söndüğünde sen de kaybolacaksın biliyorum demiş ve babaannesinin kaybolmaması için peşi sıra bir sürü kibrit yakmış da yakmış. Sonra yine hayallere dalmış, babaannesinin kucağındaymış ve babaannesi onu sarmış.

Bütün kibritler bitmiş ve kız da gözlerini kapamış ve bir daha hiç açmamış. Sabah kızı görenler “ Zavallı kız kendini kibrit ateşiyle ısıtmaya çalışmış ama donmuş demişler, kızın gördüğü hayallerden habersiz. (Atçakarlar, Kibritçi Kız, 2016, s. 3-15)

3.3.3. Çirkin Ördek Yavrusu

Kuluçkaya yattığı yumurtalarının sabırsızlıkla çatlamasını bekliyormuş anne ördek. Zamanı gelince hepsi bir bir çatlamaya başlamış ancak içlerinden en büyük olanı bir türlü çatlamıyormuş. Uzun bir bekleyişten sonra büyük yumurta da çatlamış. Büyük yumurtadaki yavru ördeğin diğer ördeklerden farklı olduğu görülmüş. Bu ördek diğerlerine göre daha gri renkli ve farklıymış. Annesi şefkatle bakarak, değişeceğini ummuş. Epey bir zaman geçmiş fakat ördek yavrusu değişmemiş. Kümesin diğer hayvanları onun dış görünüşüyle dalga geçip ona çirkin ördek yavrusu diyorlarmış. Arada bir de olsa tartaklanan yavru çok mutsuzmuş.

Mutsuz olan çirkin ördek yavrusu gitmeye karar vermiş. Uzun bir yol gittikten sonra uyuyakalmış. Sabah kalktığı anda yaban ördeklerle dolu bir göl kıyısında olduğunu anlamış ve oradan uzaklaşmış. Göl bulmak için yoluna devam eden yavru ördek çiftliğe gitmiş. Oradan bulunan yaşlı kadın onu doyurmuş ve uyumasına da izin veriyse de o oradan da

uzaklaşıp yoluna devam etmiş. Sonunda bir göl kıyısı bulmuş ve orada tek başına yaşamayı öğrenmiş. Gün geçtikçe büyüyor ve değişiyormuş.

Oradan geçen kuğuları gördükçe onların güzelliklerine ve asil duruşlarına özeniyormuş. Gölün kenarına yuva yapmaya gelen kuğular çirkin ördek yavrusuyla arkadaş olmak istemişler fakat kendini çirkin ve kaba bulan ördek yavrusu onlarla arkadaş olmak istememiş.

Çirkin ördek yavrusu sudaki yansımasına bakarken birden bire kendisi güzel bir kuğu olduğu görmüştür. Çirkin ördek yavrusu asil duruşlarına imrendiği kuğu sürüsüne katılmış ve hayatı boyunca çok mutlu olmuş (Andersen, 2017, s. 14-20)

BÖLÜM 4: ÖRNEK MASALLAR ÜZERİNE CİNSİYET VE KARŞIT KAVRAMLARIN İNCELENMESİ

4.1.Cinsiyet ve Karşit Kavramların Tanımı

Masal verdiği mesajlar ile toplumu olumlu etkilerken, olumsuz da etkilediğini düşünmekteyiz ve bu olumsuzlukları değiştirmek ancak bunu dile getirdiğimizde gerçekleşir. Melek Özlem Sezer’e göre :

“Göz önünde bulunanın görünmezliği, klasik masalların en çetin silahıdır. Bir “edebi tür” olduğu dahi unutulmuş ve tatlı, boş bir kanma anı, bir çeşit zihinsel rehabet, duygusal kışkırtıcılık olarak görülen masal, ideolojik bir aygıt olarak özgürce kullanılır. Hatta entelektüeller karşısında bile eleştirel dikkatten yoksun kalır (Sezer, 2018, s. 9).

Masalların hayatın içinde olmaya devam edebilmeleri için, toplumun onları kabullenmesi de devam etmelidir. Ortalama kültürün ise neleri içine alıp, nelere karşı çıktığını, masalın ne kadar popüler olduğundan anlayabiliriz. Cinsiyetçi masallar ise daha fazla yayılmış ve sabit kalmıştır (Sezer, 2018, s. 11).

İnsanın biyolojik cinsiyeti doğal, toplumsal cinsiyeti ise sosyo-kültürel dir. Sosyo-kültürel olmasının nedeni ise kadın ya da erkek olmanın gerektirdiklerini toplumun bize dikte etmesidir. Üzerimize rollerin ve kalıpların biçilmesinden dolayı toplumsal cinsiyet insan icadıdır (Gültekin, 2013, s. 1). Cinsiyet değişkenlik göstermezken, toplumsal cinsiyet zamana, kültüre, aileye göre değişebilir ve öğrenilir; öğrenilen bu kalıplar ise, değişmez yargılara evrilir. (Saraç, 2013, s. 27).

“Bilişsel kurama göre, cinsiyet rollerinin gelişimi, çocukların belli bir bilişsel gelişim düzeyine ulaştıklarında mümkün olan bir tür anlayış ve değerlendirme ile gerçekleşir. Çocuklar ilk olarak kendi cinsel kimliklerini ve sonra başkalarınınkini öğrenirler. Hemen sonra da, kendi cinslerine ilişkin kalıplaşmış tutumları öğrenirler. Daha sonra da kendi cinslerine ilişkin kalıplaşmış tutumlara uygun olarak davranmak zorunda olduklarını anlarlar”.

Bilişsel kurama göre, birey ancak tüm bunlardan sonra cinsiyet damgalı davranışlar sergileyebilir. Bir kez doğru cinsiyet rolünü benimsemeye

başladıktan sonra, belli davranışlar için farklı pekiştirmeye ihtiyaçları yoktur. Bilişsel kuram, çocukların yalnızca cinsiyet damgalı biçimlerde davranmayı öğrenmekle kalmadıklarını, aynı zamanda, uygun cinsiyet rolü önyargılarını da öğrendiklerini savunmaktadır” (Vatandaş, 2007, s. 35).

Toplumun erkeğe ve kadına biçtiği roller daha çok kadının ezilmesine neden olurken erkek için de zor olan tarafları bulunur. Örneğin erkekler duygularını kadınlar kadar rahat ifade edemez, onlardan duygusallık yerine mantık beklenir. Nitekim “erkekler ağlamaz” diye bir kalıp mevcuttur. Erkek başka konular hakkında konuşma hakkını elinde tutarak “iktidar” konumunu korumaya devam eder. (Sancar, 2013). Ve erkeklik olgusu kadının üstünde hüküm kurarak, karşımıza bir güç olarak çıkar. (Röhrich, 2002,s.13). Yani erkek iktidar olmaya devam ederken, kendi konumunu tartışmaya ya da yorumlanmaya açmayarak gücünü korumaya devam eder.

Cinsiyet kelimesini düşündüğümüzde ise çoğu insanın her bir cinsiyete dair net bir fikre sahip olduğunu görürüz. Güçlü cinsiyet çağrışımlarını erkek, kadın, anne, kız çocuğu, baba ve erkek çocuğu gibi kelimelerde bulabiliriz. Aslına bakılırsa toplumsal cinsiyet rolleri bizim için o kadar açık ve nettir ki çoğu zaman onlarla doğmuş gibi hissederiz. Doğal bir cinsiyet düzenine rağmen, cinsiyet rollerinin değişebilir olduğunu anlamak için farklı kültürlerdeki cinsiyet rollerine ve farklı zaman aralıklarına bakmak gerekmektedir. Cinsiyet rolleri sadece sosyal bir yapıdır ve zaman içinde kolayca değişebilir.

Hiç kimse kendi toplumunda var olan toplumsal cinsiyet dinamiği bilgisiyle doğmuş değildir. Bir toplumun her üyesine bu cinsiyet dinamikleri öğretilir ve medya tarafından sürekli çeşitlendirilerek güçlendirilen bu roller kazandırılır.

Diğer toplumsal cinsiyet rolü güçlendirme biçimlerinin aksine, masallar bilinçaltımızla iletişim kurma konusunda eşsiz bir yeteneğe sahiptir. Masal dünyası Grimm Kardeşler ile başlamaz veya bitmez. Aksine masallar yaşayan bir türdür ve Grimm'in masalları o zamandaki cinsiyet rollerinin bir görüntüsüdür. (Lawrence, 2015) Ayrıca “yazıldıkları çağlarda amaçlarına kesinlikle hizmet ediyorlardı” (Garner, 1995, s. 3). Bundan dolayı yazılmış masalları çağlarına göre değerlendirmek daha doğru olacaktır.

Çocukken tanıştığımız masalların birçoğu birbirinden farklı olsa da aynı form üzerinde

oluşur ve bize bazı mesajlar verir. Bize cinsiyet ayrımının farkına vardırarak kalmaz, cinsiyet rollerini de öğretmiş olur. Masalda kullanılan zıt kavramlar üzerinden bize birçok öğreti sunmayı da ihmal etmez. Bu yönden masalda karşıt kavramları önemli buluyor üzerinde düşünmeye değer görüyoruz.

“Çoğumuzun çocukluğuyla birlikte tanıştığı masallar aynı iskeletin çevresinde dönüp dolaşmasına karşın, verdiği iletilerde bu bağlamda düşündürücüdür. Daha çocuklukla birlikte toplumsal normlar, iyi-kötü, güçlü-güçsüz, pasif-aktif gibi olgular ve bütün bunların sonucu olarak ataerkil toplum yapısının düşünce biçimi empoze edilerek cinsiyet ayrımının farklılıkları vurgulanır.” (Sarı & Ercan, 2008, s. 79)

Masallar gerçeklik ile fantezinin karışımıdır ve tüm duyguları içinde barındırır. Karşıt kavramlar aynı zamanda masalları daha kolay ve anlaşılır kılar. İyi-kötü, fakir-zengin, güzel-çirkin gibi basit karşıtlıklar masalların ayırt edici özelliklerindendir (Frey, 2017, s. 6).

Kavramları karşıtı ile bilme biçimi, zihnin kavramları kategorize etme yöntemlerinden biridir ve bu nedenle kavramlar karşıtı ile tanımlanır. Çıkış noktası; en temel ikili karşıtlık olan varlık ve yokluk diyalektiğidir. Fakat bir kavramın karşıtlıkta sadece karşısında olmayan üzerinden tanımlanması yetersiz kalır ve karşısındaki kavramın zıttı, tersi, aksi olması da gerekir. Felsefenin temel alanlarından olan ahlak felsefesi ikili karşıtlıklar üzerine kuruludur ve ahlak felsefesi en temel karşıtlıklardan olan iyi/kötü ve doğru/yanlış kavramlarını ele alır (Arıkan, 2018, s. 593-594).

Grimm Kardeşler masallarında iyi-kötü ya da adaletli-adaletsiz gibi davranışları bize aktararak, ahlaki öğretiler sunar. Peri masalları, genellikle genç yaşta ahlaki bir anlayış geliştirmemize yardımcı olur (Frey, 2017, s. 7). Çocuklar nasıl ahlaklı olacaklarını iyi-kötü gibi ahlaki öğretilerden edinirler (Stöcklin-Meier, 2008).

Cinsiyet yönünden seçtiğimiz masallarını inceleyecek olursak kadın ve erkek olarak şu karakterler ortaya çıkar:

- Kadın için olanlar: eş, Öz anne, kız kardeş, büyücü, genç bir kız.
- Erkek için olanlar ise: Eş, prens, baba, yaşlı bir amca.

4.2.Balıkçı ve Karısı Masalının İncelenmesi

“Bir zamanlar” sözüyle başlayan masal, zamanın belirsizliği ile karşımıza çıkar. Gölün kıyısında yaşayan balıkçı ve karısı varmış ifadesi ile devam eder.

- Burada Propp’un belirttiği gibi masalda başlangıç durumu sunularak aile üyeleri yer alır. Aile üyeleri: Balıkçı ve karısı olarak sıralanır.
- Propp’a göre 1. işlev olan aileden birinin evden uzaklaşması: burada karşımıza çıkar ve balıkçı balık tutma sebebiyle evden çıkıp göle doğru yol alır.

Balıkçı gölde büyülü bir pisi balığı yakalar fakat ondan hiçbir şey istemez daha doğrusu isteyebileceği aklına bile gelmez. Fakat büyü balığını öğrenen kadın balıktan sürekli isteklerde bulunur ve bu isteklerin ardı arkası kesilmez. Bu isteklerine karşılık balıkçı karısını yetinmesi gerektiği ile ilgili uyarır. Kadının istekleri bir bir yerine gelirken gölün rengi de değişmeye başlar. Bu değişim aslında kötü şeylerin olacağı konusunda da bir uyarıdır. Fakat kadın kocasının yaptığı hiçbir uyarıyı dikkate almaz ve isteklerini sıralamaya devam eder. Masalımızda açık bir yasaklama biçimi yer almaz fakat balıkçının karısına olan öneri ve uyarısı, kadının her isteği yerine geldiğinde karşımıza çıkar.

- 2. İşlev ise bir yasakla karşı karşılaşılmıştır. Bu yasak iyi şeylerden sonra kötü şeylerin geleceğinin habercisi olarak da tanımlanır (Propp, 2018, s. 31).

Fakat kadın tüm uyarılara ve önerilere rağmen isteklerini sürdürür.

- 3. İşlev ile yasak çiğnenmiş olur.
- Ayrıca kadının sürekli balıktan bir şeyler istemesi ve elde etmesini yine Propp’un 8a. işlev çerçevesinde “*aileden birinin bir eksiği vardır; aileden biri bir şeyi elde etmek ister*” (Propp, 2018, s. 37) sözüyle açıklanabilir.

Kadının Tanrı olmak istemesi bardağı taşıran son damla olur ve büyülü balık prens verdiği her şeyi geri alarak kadını cezalandırır ve onları yine eski hallerine döndürür.

- Propp’un 30. işlevi de gerçekleşerek “düzmece kahraman” cezalandırılır (Propp, 2018, s. 63).

Cinsiyete ve yüklenen rollere baktığımızda masalın adından da anlaşılacağı üzere erkek

mesleği ile yani balıkçı olarak tanımlanırken, kadın erkeğin bir uzantısı gibi sadece karısı olarak anılır. Kadının bir unvanı yoktur ve eşinin mesleği adı altında gölge gibi bırakılır.

Masalda evin geçimini erkek üstlenir. Ekonomik anlamda evin geçimini sağlayan erkek tüm yükü omuzlarında taşır. Kadın bu yükü paylaşabilir ancak bunun için para kazanması gerekir fakat özgür bir birey olmadan da bu mümkün değildir. İstekleri doğrultusunda kadın, paranın nasıl kazanıldığı bilmediği ve sefa sürdüğü konusunda suçlanır. Bu sorunun kaynağı kadın değil bilakis sistemdir, çünkü kadın her dönemde olduğu gibi bu dönemde de ekonomik alanın dışında bırakılır ve paranın nasıl kazanıldığını öğrenemez. Bu durum doğru anlaşılmadığı müddetçe bu tarz masallar da anlatılmaya devam edecektir. (Sezer, 2018, s. 178).

Duruma iş bölümü açısında bakarsak; erkek zor şartlarda çalışmaya gider ve ev işini de kadın üstlenmiş olur bu anlaşılabilir bir durumdur. Fakat iş bölümünde kadının üstlendiği görevler sanki hiç yok gibi lanse edilir ve geriye kadının görevinin önemsizliği kalır. Ayrıca kadının evde kalarak ev işleriyle ilgilenmesi erkek-kadın görevlerini kesin çizgilerle belirttiğinin göstergesidir. Kadının yeri ev, erkeğin ise dışarıdır.

Balıkçı yani erkek burada aç gözlü olmayıp az ile yetinen ve bu haliyle mutlu olan bir kişidir. Böyle bir kişilikte olduğunu yaşadığı kötü şartlarına rağmen, büyülü balığı ilk yakaladığında ondan bir şey istememesinden anlarız. Bir şey isteyebilir durumunda olduğu aklına bile gelmez, ta ki kadının balıktan bir şeyler istemesine kadar. Ayrıca adam değişikliği sevmez, yenilikler hoşuna gitse bile her defasında olduğu gibi kalması isteğini daima “burada mutlu mesut yaşarız” ifadesi ile dile getirir (Frey, 2017, s. 77).

Karısı ise en başından beri elindekilerle yetinmeyip, sürekli balıktan bir şeyler ister. Balıkçı karısının isteklerini istemeden de olsa yapar hatta bazen buna mecbur bırakılır çünkü kadın eli güçlendikçe erkeğe yani balıkçıya emreder. Balıkçı her defasında karısını sahip olduklarıyla yetinmesi gerektiğini söylese de kadın bu söylenenlere hiç kulak asmaz. Kadının açgözlülüğe ve doyumsuzluğuna karşı elindekilerle yetinmesi gerektiğini vurgulayan kişi kocasıdır; yani erkektir.

Balıkçı burada kadının istediği her şeyi yapan iyi bir kişi olarak gösterilir. Peki balıkçı

kadının Tanrı olmak istediğini balığa iletğinde, bu dilek balık tarafından kabul görseydi neler olurdu? Bir felakete yol açılmaz mıydı? Bazen iyi olmak felakete yol açabilir (Franz, 2012, s. 226-227). İyi olarak gördüğümüz olgular, biraz daha yakından irdelendiğinde tam tersi olarak karşımıza çıkabilir. Ayrıca her şeyi yerine getiriyor ve yapıyor olmak iyi olmanın göstergesi değildir. Analiz ederken sadece gösterilen tarafı değerlendirmek eksikliğe yol açabilir. Psikanalize baktığımızda direkt, olduğu gibi söylenmek istenen ifade edilmese de bilinçaltımıza kadının kötü oluşu yerleşir. Erkek ise felakete yol açma pahasına iyi gösterilerek kendi konumunu korur.

Balıkçı karısının isteklerine karşı çıktığı halde sonradan karısına makamı hakkında örneğin “sana kral olmak çok yakıştı” ifadesini kullanır. Burada destek verir gibi görünür ve karısına bu isteğiyle yetinmesi gerektiğini vurgular. Fakat kadın bir diğer makama yükseldiğinde yeniden onu destekleyici şeyler söylemesi kendiyi çeliştirdiğini gösterir ve aslında karısını isteklerini devam ettirme konusunda teşvik de etmiş olur. Bu davranışlarından dolayı adam işlenen suça ortak ve cezayı o da hak etmiş olabilir fakat masal bittiğinde bize sanki balıkçı suçsuz yere yeniden eski haline dönmüş hissi vererek kurunun yanında yaş da yanar sözünü anımsatır. Tek suçlu kadınmış gibi gösterilir.

İkili kavramlar olarak bakıldığında kadın erkeğin karşıtı olarak resmedilir. Doğru ifade etmek gerekirse; erkek sürekli yetinen, karısının dediklerini yerine getiren ve uyarıcı olarak karşımıza çıkar. Kadın ise erkeğin aksine olabildiğince doyumsuz, neye sahip olursa olsun gözü bir türlü doymayan ve uyarıları hiçe sayan kişilik olarak karşımıza çıkar.

Ataerkek bir toplumun izleri görülür masalda ve yine açgözlü olmasıyla kadın günah keçisi olarak ilan edilir (Frey, 2017). Kadın cezalandırılarak fatura ona kesilir. Tatminsizliği onu zirveye taşır ve devamlı mevki ve güç kazanmaya çalışır. Çok hırslıdır, akli sürekli daha fazla şeye sahip olma üzerine çalışır. Nitekim önce küçük bir ev isteyerek başlar, sonrasında bu şatoya evrilir. Maddi isteklerin yerini makam arzusu alır; kral, imparator, papa ve en sonunda Tanrı olmak ister.

Dikkat çeken bir başka husus kadının istekleri bile erkeğin kariyer yapabileceği ya da bir

unvana ulaşabileceği alanlarda olmasıdır. Kendisinin tüm istekleri yerine gelmesine rağmen kendini erkeklik üzerinden var etmeye çalışır, çünkü başka türlü var olmayı bilememektedir.

Masalın merkezinde kadın duruyor gibi gözükse de asıl merkezde büyülenmiş balık vardır, çünkü kadının tüm istekleri balık istediği sürece gerçekleşir. Büyülenmiş balık kadını eski haline geri getirme gücüne sahip olduğunu gösterir ve kadını cezalandırarak sahip olduğu her şeyi alır. Büyülenmiş balık prens yani erkek olarak sunulur ve kadının haddini aştığı yerde onu durdurur. Kadın sınırı bilmeyen biri olarak lanse edilir ve bir erkek tarafından durdurulmaya ihtiyacı vardır.

Yetinen-yetinmeyen zıt kavramlar ile bize açgözlü ve doyumsuz olduğumuz takdirde elimizdekileri de kaybedeceğimizin mesajını vererek bu olumsuz öğretiyi kadın üzerinden sunar. Geneline olumsuzluklar kadının cinsiyeti üzerinden sunulur.

Karşıt kavram olarak yukarıda bahsettiklerimizin yanına ek olarak “varlıklı-yoksul, güçlü-güçsüz, açgözlü-tokgözlü” gibi kavramlar bulunur.

4.3.Ormandaki Ev Masalının İncelenmesi

“İssız bir ormanda” sözüyle başlayan masal bu kez önümüze yer belirsizliği ile çıkar. Orman olduğu bilgisi paylaşılır sadece ama nerede ve hangi orman olduğu belirsizdir. “Karısı ve çocuklarıyla fakir bir ormancı yaşarmış.” sözüyle de aile üyelerini tanıtır.

- Burada Propp’un belirttiği gibi masalda başlangıç durumu sunularak aile üyeleri yer alır. Aile üyeleri: Ormancı, karısı ve çocukları olarak sıralanır.

Bir gün karısından işlerini yetiştirebilmesi için ormana büyük kızıyla yemek göndermesini ister. Kızının yolu bulması için yola darı serpeceğini de sözlerine ekler. Evden ayrılan büyük kız yolunu kaybeder, çünkü babasının bıraktığı darıları ormanda ki hayvanlar yemiş bulunur. Sonra ortanca daha sonrasında ise küçük kız da evden ayrılır.

- Propp’a göre 1. işlev olan aileden birilerinin evden uzaklaşması burada da karşımıza çıkar.

Kızlar yemek götürme buyruğunu yerine getirmek suretiyle darıları takip ederek ormanda yol aldıkları için bir yasakla karşılaşmış olurlar.

- 2. işlev ise bir yasakla karşı karşılanmasıdır.

Fakat darıların takip edilememesi kaybolmalarına yol açar. Bu da yasağın çiğnenmesine denk gelir. Nedeni ise masalların hepsinde yasak açık olarak belirtilmez. Yasağın çiğnenmesi yasağa denk gelecek şekilde vuku bulur.

- Propp'un bize aktardığı 3. İşlev ile yasak çiğnenmiş olur.

Kaybolan kızlar sırayla ormanda gördükleri en yakın eve sığınır. Bu evde yaşlı bir amca bulunur fakat bu yaşlı amca görüldüğü gibi değildir aksine büyülendiği için o görünüme büründürülerek bir cadı tarafından cezalandırılır. Bu büyüün bozulması için sadece insanları değil hayvanları da seven iyi kalpli bir kızın gelmesi gerekir. Burada yerine getirilmesi gereken güç iş kahramana bildirilmez, kahraman güç işi kendisine verilmeden kendiliğinden yerine getirir.

- Propp'un 25. İşlevi burada ortaya çıkar ve kahramana bir güç iş verilir. Fakat bu güç iş bu masalda yukarıda da belirttiğimiz gibi kahramana direkt iletilmez. Sadece kahramandan bu güç işi yerine getirilmesi beklenir. Burada birbirinden bağımsız olmayan ikili ögeye rastlarız ve güç işin yerine getirilmesi verilen güç işe denk gelir. Kahraman kimsenin ona güç işi vermeksizin, onu yerine getirir.
- 26. İşleve göre kahraman güç işi yerine getirir.

Yani kahramana ancak "İnsanları ve hayvanları sevdiğin zaman büyü bozulacak." bilgisi verilmeden, kahraman insanları ve hayvanları severek büyüü kendiliğinden bozar ve bu kendisine anlatıldığında bilgi sahibi olur. Ve ödül olarak evlenir.

- Ve 31. İşlevden bilgi edindiğimiz üzere kahraman evlenir.

Masal kişilerin işlev sırasına göre son bulur. Kişilerin cinsiyet ve kişilere yüklenen rollerine baktığımızda ise erkek yine dışarıda yani ormanda evin geçimini sağlamak üzere bulunur. Kadın ise masalda da belirtildiği gibi evdedir, ev işleri ve çocuklarıyla ilgilenir. Erkeğin ormana yemek istemesinden bunu anlayabiliriz, yemeği yapan kadındır, evin geçimi sağlayan ise erkek.

Ailenin evrensel geçmişinde erkekler her zaman eve maddi kaynak sağlamakla yükümlü olmuş ve bunu yerine getirmek için ev dışı alanı tercih etmiştir. Kadınlar ise klasik

gelenek de olduğu gibi yuvayla, evle, çocukla ilgilenir olması dikkat çeker(Sarı & Ercan, 2008, s. 15-16).

Kızların baba tarafından kıymet görmediklerini; erkeğin yani babanın ormana yemeğini kendisi götürebileceği halde kızlarından istemesi, ormanın korkulu ve تنها bir yer olduğunu düşündüğümüzde, anlayabiliriz. Yalnız kanıya sadece buradan varmak eksiklik meydana getirir çünkü o zamanın şartlarına göre normal olan ya da olması gereken bu olabilir. Fakat babanın, kızları kaybolduğunda diğer kızlardan yemeği götürmesini istemeye devam etmesi bu görüşü destekler niteliktedir.

Öğle yemeğine eve gelmeyerek, işlerini bitirmek istemesi anlaşılabilir bir durumdur. Fakat yemeğini kendi götürmek yerine kızlarından istemesi de erkeğe olan hizmeti gözler önüne serer. Bunu hizmet olarak tanımlamamın sebebi kızların kaybolması halinde bile yemeği ormana istemesidir. Erkeklerin baskın oldukları bir dünyada hüküm sürdüklerini görebiliriz (Röhrich, Mann und Frau im Maerchen, 2002, s. 13). Kadın üçüncü kızını ormana göndermek istemediği halde erkek bunda ısrar eder ve kız ormana gönderilir, burada baskın olanın erkek olduğunu anlayabiliriz. Kızların ise ne düşündüğü ya da kaybolma pahasına gidip gitmemek hakkındaki görüşleri alınmaz bile. Yani fikir beyan etme hayati bir konumda bile hakları yoktur.

Darıların hayvanlar tarafından yenmesi sonucunda kız yolunu kaybeder ve korkudan ormanda ilk gördüğü eve yönelir. Buradan anlaşılacağı üzere orman korkulu bir yerdir ve kız kendisini güvende hissedeceği bir yer arar. Vardığı evin kapısını tıklattığında, kızı yaşlı bir adam karşılar ve adam kızın evinde kalma isteğini yanındaki hayvanlara sorarak kabul eder. Sonrasında yaşlı adam kızdan akşam yemeği yapmasını ister.

Yaşlı adamın kızdan yemek yapma konusunda rica da bulunmaya ya da kızın fikrini sormaya gerek duymaz, çünkü mutfak zaten kadının işi olarak görülür hatta kadının görevi olduğu düşünülür. Buradan roller ve beklentilerin belirgin olduğu gözlemlenir (Röhrich, 2002, s. 11). Yani kadından yemek yapmasını beklemek doğal bir şeydir.

Kız ile yaşlı adam yemeklerini yedikten sonra yaşlı adama nerede yatacağını sorunca, hayvanlar :“Onunla birlikte karnını doyurdun, onunla birlikte susuzluğunu giderdin, bizi hiç ama hiç düşünmedin, geceyi nerede geçireceğini şimdi sen düşün.” demelerine karşın

kızın hiç cevap vermediği gözlemlenir. Masalımızda kızların sorgulama ve karşı çıkma yetenekleri alınmış gibidir. Ya da bu unsurlar onlardan alınarak, yokmuş gibi bir öğreti sunulmak istenmiş olabilir.

Yaşlı adam kızıdan çatı katına çıkarak kendisi için yer hazırlayıp, beklemesini ister. Fakat kız yaşlı adamı beklemeden uyur. Yukarı çıkan yaşlı adam bu durumu görünce zemindeki kapağı açıp kızın mahzene düşmesini sağlar. Burada karar verici merci yine erkektir, kadın erkeğe sığınır ve eylemsizleştirilir; erkek ne derse onu yapar.

Ormancı işten aç döndüğü için karısına sitemde bulunur fakat karısı kendini savunarak sorunun kendinden kaynaklanmadığını dile getirir. Öz annenin kızını merak edip aramaya geçmesi beklenirken, kendini düşünüp savunmaya geçmesi bencil olduğunu gösterir ve babanın kızın kayıp durumunu olağan karşılaması işinin kızından daha değerli olduğunu kanıtlar. Baba için önemli olan şey kızları değil, yemeğin ormana ulaşmış olmasıdır. Ailede merakın ya da arayışın bulunmaması şaşırtıcıdır.

Aynı şeyler ortanca kızın başına da gelir. Fakat aile tek bir şeye odaklanmış durumdadır; oda ormana yemeğin gelmesi. İki kızı da bulmaya çalışmaz, merak dahi etmezler. Küçük kızın daha akıllı olduğunu düşünen ailesi, annenin karşı çıkmasına rağmen ormana yollar. Kızın yolu bulmasına kesin gözüyle bakılır fakat oda yolu bulamayarak kaybolur. Diğer iki kızın başına gelenler küçük kızın başına da gelir. Küçük kızın diğer kardeşlerinden farklı olarak yaptığı tek şey ise sadece yaşlı adamı ve kendi karnını doyurmaz hayvanları da düşünüp doyurur. Diğer iki kıza hayvanları düşünmedikleri için bencil ve kötü imajı verilir.

Diğer iki kızı hayvanlar *“onunla birlikte karnını doyurdun, onunla birlikte susuzluğunu giderdin, bizi hiç ama hiç düşünmedin, geceyi nerede geçireceğini şimdi sen düşün.”* sözleriyle uyarmasına rağmen, kızlar bu söylenen hakkında düşünüp bir şey yapmazlar. Fakat bu istek de açık ve net dile getirilmez, hayvanlar bizi de doyur demek yerine sadece sitem eder ve bunu kızların kendiliğinden yapması beklenir. Masalın amacında da bu anlayış vardır. Kendiliğinden yapan kişi iyi konuma yükselir ama bunu kendiliğinden yapması ya da düşünmesi gereken kadındır. Masalımızda erkek iyi olup olmaması konusunda sınava tabi tutulmazken, kadın kendi iradesi ve isteği dışında sınanır. Bunun

sonucunda cezaya tabi tutulması ya da evliliğe layık görülmesi erkeğin tekelindedir.

Yaşlı adamın ya da erkeğin kızlara hayvanları da doyurma konusunda bir uyarısı olmasına rağmen kızlar bu eylemi gerçekleştirmemiş olsalardı, kızlar hakkında bencil ve kötü olduklarını düşünebilirdik. Ama kızlar, yaşlı adamın düşüncesindeki eylemlere uymadıklarından dolayı cezalandırılırlar. Bu cezaya da kızların söz hakkı ya da karşı çıkma gibi bir imkanlarının olmadığını görüyoruz.

Büyünün bozulması küçük kızın iyiliği sayesinde gerçekleşerek yaşlı adamın üzerindeki büyü kalkar ve yaşlı adam eski haline, yakışıklı bir prense, döner. Prens kızın iyiliği olması sebebiyle ödül olarak onunla evlenmek ister, kız bu ödülü iyiliği sayesinde kazanır. Kızın bu kadar hayati bir meselede fikri bile alınmaz ve prensle evlenmek isteyip istememesi sorulmaz, sadece bir kabullenışı mevcuttur. Erkeğin evlenmeye tek başına karar vermesi otoritenin kendisinde olduğunu gösterir ve yine erkek diğer kız kardeşlere hayvanları düşünmedikleri için cezayı kendi inisiyatifinde keser.

“Dişinin yolculuğundaki ortak noktalardan biri genç kız sabrı, ahlakı, itaatkârlığı, çalışkanlığı ve güzelliği sayesinde kurtuluşa ermesidir” (Sezer, 2018, s. 51) .

Kızın kurtuluşu burada evlenme olarak nitelenir. Zaten kız çocuğunun yolculuğu nerede ve nasıl başlarsa başlasın her zaman hiçbir şeyi sorgulamadan yerine getirmesi ödülü hak etmesine sebep olur ve evlilik ile biter (Sezer, 2018, s. 52) Fakat burada kızın ne istediği sorulmaz, çünkü kız bir sınava tabi tutularak, sınavı bilmeden de olsa onu geçmeyi başarmıştır. Kahramanlar cinsiyetlerin bilinen değerlilik kriterlerine uygunlar ise ödülü hak ederler bunlar servet, güzellik ve evlilik olabilir. Fakat bu kriterlerin dışındalar ise cezalandırılırlar, bu ceza kadın içinse açgözlülük, tembellik gibi durumlardan kaynaklanabilir (Sezer, 2018).

Masal öğretisini zıt kavram olan iyi-kötü üzerinden anlatır. Çoğunlukla olumsuzluk ile tanımlanan kadın olurken, erkek pozitif bir tanımlama da yer alır; “iyi” olan erkek iken, “kötü” olan taraf kadındır. Fakat buradaki iki kavram da kadın üzerinden öğreti sunar. Nasıl iyi, merhametli ve düşünceli bir insan olabileceğimizi kadın üzerinden sunar.

Masalda bulunan diğer karşıt kavramlar ise zengin-fakir, iyi-kötü, merhametli-acımasız, düşünceli-düşüncesizdir.

4.4. Rapunzel Masalının İncelenmesi

“Evvel zaman” cümlesiyle başlayan masal, zamanın belirsizliği ile çıkar karşımıza. “Çok istemelerine rağmen çocukları olmayan” sözü durum betimlemesi yaparak aile bireylerini sıralar ; bir karı koca yaşarmış.

- Başlangıç durumu sunulur ve aile fertleri sıralanır. Başlangıç durumu kişilerin işlevleri aşamasında yer alması dahi önemli bir biçimbilimsel öge taşır (Propp, 2018, s. 29)

Beklenen olur ve kadın hamile kalır sonrasında ise büyücün bahçesinde bulunan yaban turplarından canı çeker. Kocasını herkesin korktuğu büyücünün bahçesine girerek turplardan alır. Masal bir yasağı çiğneme meselesi ile başlar. Yasağın çiğnenme işlevi yasakla karşılaşmadan gerçekleşebilir.

- 3. İşlev olan yasağın çiğnenmesi büyücünün bahçesine girilmesiyle vuku bulur.

Kadının sürekli olarak turp aşermeye devam etmesi, kocasının büyücü tarafından yakalanmasına neden olur. Büyücü, turpların karşılığı olarak doğacak olan çocuğu alacağını söyler ve bebek doğduğunda bebeğe Rapunzel adını koyarak, bebeği alıp gider. On iki yaşına gelen Rapunzel'i güzelliği sebebiyle bir kuleye kapatır.

- 8. işlev olan saldırganın aileden birine zarar vermesi burada karşımıza çıkar. Büyücü Rapunzel'i alarak kuleye kapatır ve hapseder.

Rapunzel'in yanına prensin geldiğini öğrenen büyücü Rapunzel'i bir çöle yollar ve prensi tuzağa düşürüp kuleden düşmesine sebep olur. Gözlerini kaybeden prensin yolu bir gün çöle düşer ve Rapunzel ile karşılaşır. Rapunzel'in gözyaşıyla gözleri açılır ve görmeye başlar.

- 29. işlevde belirtildiği gibi *“başlangıçtaki kötülük giderilir ya da eksiklik karşılanır”* (Propp, 2018, s. 53).

Böylelikle hem Rapunzel tutsaklıktan kurtulur hem de prensin görme sorunu çözüme

kavuşur.

Cinsiyet ve cinsiyet rolleri perspektifinden incelendiğinde bu masalda anne; kadın figürü egoist bir karakter olarak karşımıza çıkarken baba figürü; erkek fedakarlığıyla göze çarpar. Kadın aşermeden dolayı sadece kendisini düşünerek, kocasının hayatını da riske atarak büyücünün bahçesinden yaban turplarından ister fakat bir tane ile yetinmek yerine bunu sürekliliğe dönüştürür. Erkek karısının kendisini iyi hissetmesi ve karısının canı turplardan çektiği için, kendi hayatını riske atarak büyücünün bahçesine girmeyi göze alır ve burada erkek kahraman konumundadır. Fakat daha sonra bahçeden yine turp aldığı bir gün büyücüye yakalanır. Büyücü aldığı turplar karşılığında doğacak olan bebeğini alacağını dile getirir. Erkek büyücüye karşı çıkmak yerine büyücünün bu isteğini kabul eder. Büyücü çocuğu aldıktan sonra ise aile çocuğu aramaya çıkmaz.

Masalda büyücünün muhteşem bir bahçesi vardır fakat bu güzeller güzeli bahçesini kimseyle paylaşmak istemez. Paylaşmama davranışının altında kıskançlık olduğunu söylemek yanlış olmaz. Rapunzel'i de güzelliğinden dolayı kuleye kapatır bu da kıskançlığın göstergesidir. Cadı kadın rolündedir ve hemcinsi olan Rapunzel'i kuleye kapatarak, Rapunzel'in annesinden ise bebeğini alarak onlara kötülükte bulunur. Kadının kadına olan kötülüğü ile karşı karşıyayız. Kadın erkek tarafından ezilen bir konumdayken bir de hemcinsi tarafından aynı muameleyi görür.

Kadının katlanılabilir tek üstün özelliği güzellik olarak karşımıza çıkar. Fakat bu güzellik zeka ile birleştiğinde bağımsız karakter itici olur. Çünkü o zaman kendi mülkü olma ihtimali tehlike oluşturur ama sıradan bir erkek o güzelliğin efendiliğini de isteyip, güzel olmasıyla yetinmez (Sezer, 2018). Zekalarını kullanmak istemeyen ya da kullandırılmayan kızlar kendi başlarının çaresine bakmak yerine hep bir kurtarıcı beklerler. Kurtarıcı olarak karşımıza çıkan prens, Rapunzel'i kulenin penceresinden görüp beğendiği için yanına çıkar burada güzelliğe vurgu yapılır ve kadının güzel olması gerekir. Kadınların birileri tarafından hapsedilmesi ve onu oradan çıkarabilecek erkeğin “kahraman olma” duygusunu oluşturur. Bu da erkekteki “önemli olma” duygusuna dayanır. (Sezer, 2018). Prens Rapunzel'i direkt olarak kurtaramaz ama yine de vesile olan kendisi olur.

Rapunzel kuleden çıkmak için hiçbir eylem ya da girişimde bulunmaz, çoğu masalda kadınların kurtarıcılarını bekledikleri gibi oda birisinin gelip kendisini kurtarmasını bekler. Yardıma muhtaç bir şekilde prenslerini beklerler (Röhrich, 2002) . Büyücünün olan biteni öğrenmesi, Rapuzenl'in bunu söylemesiyle gerçekleşir. Burada Rapunzel kendi sırrını saklayamayarak kendini ele vermesi, düşünmeden ve safça hareket edebildiğinin göstergesidir; yine aklını kullanmaz. Aklını kullanıp prensi tuzağa düşüren kadın büyücüdür ve kötüdür. Zeka ve güzellik yine yan yana bulundurulmamıştır. Oysa bu çözüm yolunu Rapunzel akıl edebilseydi özgürlüğüne ve prene kavuşabilirdi. Fakat masalda itaat edip bunu kahramandan beklemesi daha makbuldür. Masallar zaten bağımlı kadın tiplerini ödüllendirir (Sezer, 2018).

Prens kuleye geldikten sonra büyücüye yakalanır ve kendini kuleden atar, bundan dolayı gözleri görmez olur. Fakat çölde birbirlerini gördüklerinde prensin gözleri Rapunzel'in gözyaşlarıyla açılır. Burada çözüm kadının ağlaması olmuştur. Erkekler kadınları uyurken ya da ölüyken rahatça izinsiz öpebilirken burada birbirlerini sevmelerine rağmen, masalın çözüm noktası kadının gözyaşlarıyla mümkün olmuştur. Yani erkeğe öpmek düşerken, kadına ağlamak düşmüştür. Rapunzel cadının onu tutsak etmesine karşı özgürlüğünü eline alır. Gerçek aşkları tüm sıkıntılara meydan okuyarak hikaye mutlu bir şekilde biter (Frey, 2017) .

Bu masalda erkek otoriter değildir hatta karsının tüm isteklerini yapmaya çalışan iyi niyetli biridir. Ama fazla iyi niyet yine fayda yerine zarar getirir ve sonuç olarak çocuklarından mahrum kalırlar. Buradaki suç yine tek taraflı gösterilse de masal ayrıntılı incelendiğinde suçun ortak olduğu farkına varılır.

Kötülük, tutsaklık ve bencillik kadın üzerinden iletilir. Büyücü kötü, öz anne bencil ve Rapunzel tutsaktır. Masal erkek üzerinden iyi, fedakar ve kurtarıcı olarak ileti sunar. Baba fedakar ve iyidir, prens ise kurtarıcıdır. Kadın özgürlüğüne ancak erkek; kurtarıcı sayesinde kavuşabilir.

Burada karşımıza çıkan karşıt kavramlar şunlardır: iyilik-kötülük, tutsaklık-özgürlük, güçlü-güçsüz, bencil-fedakar

4.5. Karlar Kraliçesi Masalının İncelenmesi

İki yakın arkadaş olan Kay ve Gerda bahçede oyun oynarken, gökyüzünden büyücüye ait olan ayna kırılarak yeryüzüne düşer. Kırılan ayna parçalarından biri Kay'ın gözlerinden kalbine doğru iner ve Kay büyülenir. Artık her şeye ve herkese kötü davranan Kay dünyaya da kötü bir gözle bakmaya başlar ve Gerda'ya da kötü davranır.

Masallarda büyücünün cinsiyeti genellikle kadındır, büyücünün aynaya sahip olması bu durumu destekler, çünkü çoğunlukla ayna kadın ile bağdaştırılır. Büyücü kötü olma özelliği ile dünyaya da kötülük saçar. Ve bu kötülük Kay adında masum bir erkek çocuğun da kötü olmasına vesile olur. Kötülüğü dünyaya her ne kadar adı büyücü olsa da kadın yaymış bulunur.

Kay bir gün dışarda kızıyla kayarken, başka bir kızığın ardına takılarak kaybolur ve kardan olan bir sarayın önüne geldiğinde karlar kraliçesi Kay'i öper. Bu büyülü öpücük Kay'e her şeyi unutturur. Bir kadın büyücü tarafından öpülen Kay büyülenir ve bir kötülüğe uğramış olur. Masalların genelinde prens yani erkek bir kadını öptüğünde bu öpücük kadınları hayata dönmesine ya da bağlanmasına sebep olurken, kadının öpücüğü erkek çocuğunun hafızasını silmeye neden olur; bir nevi onu hayattan koparır.

Uyuyan Güzel ya da Pamuk Prenses masallarında prens kadınları öptüğünde kadınlar hayata döner ve masallar evlilik ile sonuçlanır. Fakat karlar kraliçesinin öpücüğü, Uyuyan Güzel ya da Pamuk Prenses masalındaki gibi erkeği ne hayata döndürür ne de evlilik gibi bir şeye mecbur bırakır, tam tersi her şeyi unutmasına neden olur. Yani bir erkek kızı öptüğünde o kız çocukluktan çıkarak erginleşir ve evlenme çağına erişir fakat burada Kay çocuk olarak kalır.

Gerda ise Kay'i çok merak eder ve aramaya koyulur. Çok cesaretli olan Gerda diğer örnek masallarda bulunan kadınlardan farklı bir profil çizer. Örnek masallarda durumu kabullenen kadınların aksine Gerda durumu değiştirmek için çaba sarf eder. Bu masalda karşımızda eylemleriyle var olan diğer kadınlara nispeten daha güçlü bir kadın çıkar.

Gerda yolda ilerlemeye devam ederken karşısına başka bir büyücü kadın çıkar, büyücü Gerda gibi bir kızı olmasını istediğini söyleyerek Gerda'yı oracıkta büyüler. Büyücünün kadın olduğu burada kesin bir şekilde tanımlanır. Burada da Rapunzel'de olduğu gibi kadının kadına olan kötülüğünü görmekteyiz. Rapunzel'in de bir büyücü kadın tarafından evlatlık istenmesi durumu ile bu durum örtüşür.

Gerda da Kay gibi her şeyi unuttur, bir gün bahçede birden bire her şeyi hatırlar ve büyü kendiliğinden bozulur. Büyüden tek başına kurtulan Gerda Kay’i aramaya devam eder. Andersen bu masalıyla bir farklılık ortaya çıkarır; kadında bulunan büyü illa erkek aracılığı ile bozulmaz, kendiliğinden de bozulma özelliği taşıyabilir. Gerda kendisini kurtarması için kahramanını beklemek yerine oradan kaçır ve kurtulur.

Oradan kaçarak uzaklaşan Gerda yoluna devam eder ve sonunda amacına ulaşarak Kay’i bulur. Fakat Kay onu hatırlamaz. Gerda Kay’in bulunduğu duruma çok üzülür ve ağlar. Gerdanın gözlerinden akan damlalar Kay’in üzerine düşer ve büyü bozulur. Masal Rapunzel’de olduğu gibi bir kadının (Gerda’nın) gözyaşıyla mutlu sona erdirilir. Bize kadının kahraman olarak sunulan şekli fedakarca sevmekten geçer (Sezer, 2018, s. 26). Sevginin gücü büyüden daha fazladır ve büyüü bozmaya yeter.

Erkek kahramanlar savaşarak, fiziksel mücadelelerle ya da kadının haberi olmadan onu sınava tabi tutarak büyüleri bozalar ve bozulan büyüler sonucunda evlilik gündeme gelir. Fakat burada kadın kendinden ödün vererek sevdiği arkadaşını kurtarır, karşılığında ise ödül olarak evlilik gerçekleşmez. Buradan evliliğin erkeğin isteğiyle gerçekleştiği sonucunu çıkarabiliriz. Kadın evlenmeye karar verme yetisine sahip görülmemektedir. Toplumun ataerkil düşünce sistemine uygun olan bir yaşayış biçimidir.

Cinsiyet olarak baktığımızda masalda ezilen bir kadından ziyade cesur, güçlü ve kurtarıcı bir kadın olduğunu görürüz. Beklemek yerine eylemi tercih eden, kısıtlı da olsa düşünebilen ve ne yapacağını bilen bir kadın rolü karşımıza çıkar. Kötülük yine büyücü adı altında kadın üzerinden aktarılır. Erkek olarak sadece küçük çocuk Kay yer alır. Ona küçük çocuk olarak var olduğu için kurtarılması olağan bir durumdur.

Buradan anladığımız üzere kadına düşen şey sevgidir. Fakat tek başına sevgi yetmez; bu sevgi fedakarca olmalı ki kadın kahraman olabilsin. Tanımlanan sevgi masalın sonunda evliliğe dönüşmez, cinsellikten öte saf sevgi bir mevcuttur. Cinsiyet üzerinden mesajlar elbette bulunur fakat asıl öğretisi sosyal mesaj üzerinden sunulur. Bu mesajı şöyle okuyabiliriz sevgi kötülüğü kendi gücüyle yok etmeye muktedirdir.

Masalın ana temasını kendi kaderini tayin etme yönünde tanımlayabiliriz. Gerda bunun somut bir örneği olarak karşımıza gelir (Frey, 2017, s. 247). Onca kötülüğe rağmen Gerda içindeki sevgiyi koruyarak kötülüğü yener (Frey, 2017, s. 249).

Ayrıca masalda bulunan karşıt kavramları şu şekilde sıralanabilir: İyi-kötü, sevgi-sevgisizlik, cesur-korkak, kurtarıcı-kurtarılmayı bekleyen, güçlü-güçsüz.

4.6.Kibritçi Kız Masalının İncelenmesi

Zor durumda olan küçük bir kız çocuğu, kibrit satmak için evinden çıkar. Herkes mutlu bir şekilde kar topu oynarken, o soğuk kış gününde çalışmak zorundadır. Burada bir durum betimlemesi yapar ve küçük kızın ne durumda olduğunu gözler önüne serer. Oyun oynayacak yaşta olan küçük kız çocuğu çocuk işçi durumundadır. Burada verilen mesaj sosyal mesajdır. Toplumun vicdanına küçük kız çocuğu üzerinden bunun böyle olmaması gerektiği bir öğreti bırakılır.

Çok üşüyen kız çocuğu eve dönmek ister ama babasından çekinir, çocuğun çekinmesinden babanın otoriter olduğunu çıkarabiliriz. Erkek üzerinden otoriterliğe değinilmiştir fakat yine cinsiyetten öte kızın çaresizliği anlatılır, babadan sadece çekindiği konusunda kısa, bir kerelik bilgi paylaşılır. Kız kibritleri satmak istese de, bir kibrit bile satamaz. Kibritleri satamayan küçük kız sonunda bir duvar dibine oturur ve ısınmak için bir kibrit çakar.

Önce kendini bir sobanın kenarında düşler, masanın üzerinde ise çeşit çeşit yemek vardır. Buradan küçük kızın karının aç olduğunu ve üşüdüğünü anlayabiliriz. Kibrit söndüğünde gerçeğe yüz yüze gelir ve gördüklerinin hayalden ibaret olduğunu anlar. Kibritin son bulması hayallerinin de son bulması anlamı taşır. Bir kibrit daha yaktığında kendini sıcak bir yerde bulur, yeşil çimlerin üzerine oturur. Kibrit sönene kadar hayalleri de devam eder.

Kızın neye ihtiyacı varsa onlar ile süsler hayalleri, aç olduğu için yemek görür, üşüdüğü içinse sıcak mekanlar. Hayalleri bittiğinde yeniden başlaması için yeniden kibrit yakması hayallere devam etmek istemesi anlamına gelir. Hayal gerçek hayattan daha güzeldir ve bitmesi istenmez. Burada hayal kavramı üzerinden güzel olanı, gerçek hayat üzerinden ise kötü olanı anlıyoruz. Karşıt kavramlar cinsiyetler üzerinden değil, verilmek istenen sosyal mesaj üzerinden var olur.

Yeniden bir kibrit yaktığında ölmüş babaannesi canlanır gözünün önünde onu çok sevdiği için bu hayali sona ersin istemez. Burada babaannenin özlendiğini anlayabiliriz. Küçük kız sevgiye de ihtiyaç duyar, bunu babaannesinin gitmesini istemediğinden anlayabiliriz. Sevgi babaanne üzerinden var olurken, gerçek hayatta bulamadığı sevgiyi hayalinde arar.

Hayal ile gerçeklik arasında gidip gelir.

Küçük kız gerçek hayatta kaybettiği babaannesini, hayal dünyasında kaybetmemek için kibritlerini bitene kadar yakar. En son babaannesinin kucağındayken, ona sarılır ve bir daha hayal kurmasına gerek kalmaz. Bir nevi burada sevdiği babaannesine, iyi ve güzel karşıt kavramlarını karşılayan ebedi hayal dünyasına gider.

Masalda bize cinsiyet ile ilgili yüzeysel bilgiler verilirken, hayal ve gerçek dünyayı daha ayrıntılı betimler. Karşıt kavramlar üzerinden öğreti sunan masal “yanında geçip giderler” diye ifade ettiği kişilerin toplumu oluşturdukları göz önüne alındığında; toplumun duyarsızlığı vurgulanır. Kızın varlığını ancak yok olduğunda fark edebilir insanlar ama artık bunun bir değeri yoktur. Kızın çocuk işçi olmasının yanında yoksulluğuna ve kimsesizliğine vurgu yapan yazar, toplumun sosyal sorunlarına değinir. Sosyal sorunlara karşılık, karşıt kavramlar sosyal mesaj içerir. Karşıt kavramlar ile anlamlandırdığımız masal, kızın aç olması nedeniyle yemek görmesi, üşüdüğü için ısındığını düşlemesi, sevgisizliğe karşı babaannesinin sevgisi üzerinden, sosyal mesajlar içerir.

Karşıt kavramlar: Sıcak-soğuk, yoksul-zengin, aç-tok, sevgi-sevgisizlik, hayal-gerçek, duyarlı-duyarsız.

4.7.Çirkin Ördek Yavrusu Masalının İncelenmesi

Anne ördeğin yumurtalarından yavruları bir bir çıkarken, yalnızca biri çıkmakta gecikir. Geciken ördek yumurtadan çıktığında görünüş olarak diğerlerinden farklıdır. Anne ördek şefkatle yavrusunun bir gün değişeceğini umar. Bu masalda cinsiyetler belirtilmez, kategorize edilmez. Farklılık üzerinde durulur. Annenin farklı olan yavrusunun değişmesini; diğer yavruları gibi aynı olmasını istemesi farklılığa iyi bakılmadığı anlamına gelebilir. Farklılıkların hoş karşılanmadığı bir yer olduğunu buradan anlayabiliriz. Yavru ördeğin itilip kakılması anne ördeği haklı çıkarır. Diğer hayvanların kendilerinden farklı olanı dışlamaları, kabullenmeyip kötü muamele ettiklerine tanık oluruz.

Yavru ördek bir gün olduğu yeri terk eder ve gider. Burada kendi yolunu kendi çizmiş bir karakter karşımıza çıkar. Yalnız yaşayabileceği bir göl kenarı bulur ve orada yaşamaya başlar. Bir gün kuğuları görür ve onları çok beğenir. Kuğular çirkin ördek ile tanışmak isteseler de, o kendini kaba ve çirkin bulduğu için buna yanaşmaz. Kendi kararını kendi vererek dışlandığı yerden çıkan çirkin ördek cesurdur fakat çevrenin verdiği tepkiler

nedeniyle kendisinin çirkin olduğuna inanarak özgüvenini kaybetmiştir. Kabul görme-dışlanma karşıt kavramları ile masal bize öğretir sunar. Kendinden olmayanı kimse istemez ve kabul görme ancak benzeme ya da aynı olma şartlarını taşıdığında mümkündür.

Bir gün gölde yansımaları gören ördek, aslında güzel bir kuğu olduğunun farkına varır. Buradan ördeğin kendisini hiç görmediğini, neye benzediğini bilmediğini anlıyoruz. Bu bilgiye dayanarak çirkin ördek yavrusunun sadece çevrenin etkisiyle kendisini kötü ve çirkin hissettiğinin kanıtı olarak sunulabilir. Kuğulara katılan çirkin ördek; yani kuğu çok mutlu olur. Farklı olduğu için kendi ortamından çıkmak zorunda kalan ördek yine kendisi gibi olan bir gruba dahil olur ve kendisinin farklı olduğu bir gruba üye olamaz. Aslında farklılıklara rağmen yaşam biçimi sunulmaz masalda, her birey kendi gibi olan ile yaşamını sürdürür. Herkes kendi yeteneğini özel bulur ve kendi gibi olanı kabullenir. *“Herkes kendi gibi olanı kabul edip, yeteneklerini özel görmektedir. Fakat asıl olanın değeri değiştirilemez, güzellik yetenek gibi şeylerin ancak kendi yerinde değeri bilinir ve bunlar diğeri tarafından hırpalanır”* (Sezer, 2018, s. 166).

Herkesin yeteneği aslında çok özeldir. Fakat sadece kendinden olanı özel görmek, diğer tarafta dışlanmayı getirir. Hans Christian Andersen’in yaşamını yansıtan bu masal, kibritçi kızda olduğu gibi sosyal sorunlara değinir. Toplumun kendinden olmayanı dışlaması ve kabullenmemesi ayrımcılığa yol açar ve dışlananın gitmek zorunda oluşunu bize aktarır. Dışlanan birey özgüvenini kaybeder, masalda kendi yolunu çizer.

Gerçek hayatta her dışlanan birey bu kadar cesur olmayabilir ve itilip kakılmaya razı olmak zorunda olabilir. Masal öğretisini kabullenme-dışlama ve korkaklık-özgürlük üzerinden bize gösterir.

Şu karşıt kavramları da görürüz: Çirkin-güzel, kabul görme-dışlanma, tutsak-özgürlük, korkaklık-cesaret.

4.8. Masalların Karşılaştırılması

İncelediğimiz Grimm Kardeşler ve Andersen Masalları benzerlik gösterebilir de ayrıldıkları birçok nokta vardır. Grimm Kardeşlerin masalları daha çok cinsiyet üzerinden öğretir sunarken Andersen Masalları karşıt kavram üzerinden öğretir sunar. Çalışmamızda

cinsiyet ve karşıt kavramları harmanlayarak masallarda bulunan öğretileri ayrıntılı sunmaya çalıştık.

4.8.1. Grimm Kardeşler masallarının kendi aralarında karşılaştırılması

Grimm Kardeşlere ait olan Balıkçı ve Karısı, Ormandaki Ev ve Rapunzel adlı masalları elimizden geldiğince karşılaştırmaya çalışacağız.

Masallarda kişilere çoğunlukla isim verilmez fakat ‘Rapunzel’ ile ‘Balıkçı ve Karısı’ masallarındaki kadınlara isim verilmiştir. ‘Balıkçı ve Karısı’ masalında kadının adı İsebell, Rapunzel masalında ki kadının adı ise masal ile aynı isme sahiptir. Buna karşılık erkeklere konulmuş bir isim yoktur. Balıkçı ve Karısı adlı masaldaki kadın açgözlülüğü ile dikkat çekerken, Rapunzel’in annesi de yetinmeyen biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Balıkçı ve Karısı masalında kadın, önce büyülenmiş balıktan maddi şeyler istemekte sonra makam üzerine olan istekleri devam ettirmektedir. Rapunzel’in annesi ise büyücünün bahçesinden turp aşerer. Fakat annesi kendisine bir kere turp getirildiği halde bununla yetinmez sonunda kocası büyücüye yakalanıncaya kadar devam eder. Masallardaki kadın figürlerinin ikisi de doyumsuzluklarından dolayı cezalandırılırlar.

Rapunzel masalında turp aşeren anne bencilce davranmaktadır. Büyücünün bahçesinin tehlikeli olduğunu bile bile eşinin defalarca oraya gitmesine razı olur. Balıkçı ve Karısı masalında kadın, eşinin tüm uyarılarına rağmen isteklerini sürdürmeye bencilce davranmaya devam eder. Ormandaki Ev masalında ise ormancı, büyük kızının ormanda kaybolmasından dolayı herhangi bir hüznü duymak yerine yemek kendisine ulaşmadığı için sitemle geri döner. Karısı ise (öz anne) kızını sormak yerine, bencil bir tavır içinde yemeği kızından gönderdiğini suçunun kendinde olmadığını dile getirmektedir. Bu masalda da kadın rolü bencillik üzerine kurgulanmıştır.

‘Balıkçı ve Karısı’ masalında kadına cezayı büyülenmiş balık; yani prens olan erkek verir. Masalda otoriter olan kadın gibi gözükse de asıl otorite sahibi erkektir. Rapunzel masalında prene ve Rapunzel’e cezayı veren büyücüdür; yani kadındır. Rapunzel masalında otoriter olan kadın olmasına rağmen Balıkçı ve Karısı masalında ceza veren prens iyi bir şey yapmış gibi gösterilmektedir. Kadın istekleri doğrultusunda abartıya kaçtığı için balık kadını durdurur. Rapunzel masalında ise büyücü acımasız olarak

gösterilir, bahçesindeki turpları paylaşmaya bile tahammülü yoktur. Yıllardır çocuk bekleyen bir aileden çocuklarını istemeye çekinmez oluşu ne kadar gaddar olduğunu gözler önüne serer. Bu masallardaki erkekler kadınların dediklerini yapan iyi insanlar olarak lanse edilseler de, aslında sonuç olarak felakete yol açarlar. Erkek figürü iyi görünmekle birlikte aldıkları kararlar olumsuzluklara sebep olsa da masallarda göz ardı edilmektedir. İki masalda da kadın üzerinden açgözlülük tanımlanmaktadır.

Ormandaki Ev masalında ise Balıkçı ve Karısı ile Rapunzel masalında olduğu gibi iki kız kardeşe, büyülenmiş prens (yaşlı adam) ceza verir. Bu masalda iki kız kardeş yaşlı adamın evinde bulunan hayvanları önce kendilerini düşünüp doyurmadıkları için düşüncesizlikle suçlanır ve cezalandırılırlar. Cezalandırılan kişiler verilen cezalara karşı çıkamaz ve bu durumu kabullenmek zorunda kalır. Bu masalda, düşüncesiz olduğunda başımıza neler gelebileceği öğretisi kadın üzerinden sunulmaktadır.

Ormandaki Ev adlı masalı incelediğimizde yaşlı adamın (prens) üzerindeki büyüyü, kadın (ailenin en küçük kızı) iyiliği ile bozar ve ödül olarak evliliği hak eder. Kadın evlenme hakkında söz sahibi değildir ve bu durumu sadece kabul eder. Rapunzel masalında ise büyüyü kadın (Rapunzel) sevgisi ile bozar. Masallarımızda kadınlar büyüleri fedakârlıkları sevgileri ve iyilikleri ile bozarken, erkekler fiziksel mücadeleleri ile bozabilirler. Masalda okuyucuya fedakar ve itaatkar bir insanın nasıl olunabileceği kadın üzerinden gösterilir.

Grimm kardeşlerin masallarını incelediğimizde ataerkil toplumun izlerine rastlarız. Erkekler kadınları kurtarmak, kahraman olmak durumundadırlar. Güçlü ve karar verici özellikleriyle de dikkat çekerler. Fakat onlar da büyücüler tarafından zarara uğrarlar. Erkek olarak mücadele etmek de kolay değildir, hayatlarında tehlikeler ve göze almaları gereken riskleri bulunur. Erkeklerin içinde bulundukları bu durum, kadınların üzerinde hegemonya elde etmelerini elbette meşru kılmaz fakat yazıldıkları çağa göre değerlendirdiğimizde bu olağan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.8.2.Andersen masallarının kendi aralarında karşılaştırılması

Karşılaştırmamızı Andersen'e ait olan Karlar Kraliçesi, Kibritçi Kız ve Çirkin Ördek Yavrusu masalları üzerinden yapmaya çalışacağız.

Belirttiğimiz üç masalda da öğretiler ya da çıkarılacak olan dersler cinsiyet üzerinden değil çoğunlukla karşıt kavramlar üzerinden verilmektedir. Cinsiyetler daha çok yüzeysel olarak karşımıza çıkar.

Çirkin Ördek Yavrusu masalında cinsiyete dair bir kavram bulunmaz. Kibritçi Kız masalında ise cinsiyetler yüzeysel olarak belirtilir. İki masal üzerinden de verilmek istenen asıl mesaj, sosyal mesajdır. Toplumdaki sorunlar ele alınır ve karşıt kavramlar üzerinden aktarılır. Kibritçi Kız masalı çocuk yaşta çalışmak zorunda kalan bir kız çocuğundan bahseder. Bu çocuğa insanların duyarsız kalması sebebiyle çocuk hiç para kazanamaz ve soğuktan ölür. Toplumun vicdanına dokunabilecek olan bu durum duyarsızlığın sonucu olarak ortaya çıkar. Masaldaki bu duyarsızlığın ortaya çıkarabileceği durumlar insanı ürpertir. Çirkin Ördek Yavrusu masalında ise benzer bir durum söz konusudur. Burada da farklılığından dolayı dışlanan yavru bir ördek vardır. Ayrıca bu ördek diğer hayvanlara benzemediği için çirkin olarak etiketlenerek dışlanır. Çirkin Ördek Yavrusu toplumdan dışlanırken Kibritçi Kız umursamaz ve duyarsız insanlarla karşılaşır. Kabul görme-dışlanma ve duyarlılık-umursamazlık gibi karşıt kavramlar üzerinden bir sosyal mesaj içerir. Çirkin Ördek Yavrusu masalının bir diğer özelliği ise Andersen'in hayatından bir kesit olmasıdır. İki masalda diğer masallara göre gerçeğe daha çok yakındır.

Karlar Kraliçesi masalı Kibritçi Kız ve Çirkin Ördek Yavrusu masallarına göre daha farklıdır. Yüzeysel de olsa cinsiyetler hakkında bilgi verir. Masalda bulunan Gerda isimli kız karakter cesurdur ve kaybolan arkadaşı Kay'ı aramaya gider. Yolda büyücü ile karşılaşsa da arkadaşını aramaktan vazgeçmez. Sonunda arkadaşını kurtarır ve bize sevginin gücünü göstermiş olur.

4.8.3.Grimm Kardeşler ve Andersen masallarının birbirleriyle karşılaştırılması

Masalların tümünün karşılaştırılması, konumuzun bütünlük sağlaması açısından önem teşkil eder. Bu bölümde birbirlerine benzeyen ve zıt yönlerini ele almaya çalışacağız.

Rapunzel büyücü tarafından hapsedildiği kulede herhangi bir şey yapmadan kurtarılmayı beklerken, Karlar Kraliçesi masalında Gerda adındaki kız çocuk cesurdur ve buzdan saraya kapatılan erkek arkadaşı Kay'ı kurtarmaya gider. Rapunzel'i kurtaran (prens)

erkektir ve Rapunzel ile aralarında aşk vardır. Karlar Kraliçesi masalında Kay'ı (erkek çocuk) kurtarmaya Gerda (kız çocuk) gider. Kurtarma sonunda bir aşk ya da evlilik bulunmaz. Rapunzel kısa zamanda evlenme çağına ulaşırken, Karlar Kraliçesi masalında Kay erkek çocuk olarak kalmaya devam etmiştir. Masaldaki her iki kadın da sevgileriyle büyüü çözmekte ve masallar kadınların gözyaşları sayesinde mutluluk ile sonlanmaktadır.

Masallarda büyücülerin cinsiyeti çoğunlukla dile getirilmez fakat belirtildiği yerlerde cinsiyeti kadın olarak geçer. Büyücüler kadındır ve kötüdür. Rapunzel ve Karlar Kraliçesi masallarında büyücünün cinsiyeti kadın olarak belirtilir. Büyücülerin kötülüğü herkese ya da her şeye olabilir fakat kadınlara da olması kadının kadına olan kötülüğünü gösterir ve bu iki masalda da mevcuttur. Rapunzel'de büyücünün prensi yanılttığı gibi, zekaları ile kahramanları yanıltabilirler. Fakat masallarımızda büyücüler yalnızdırlar. Rapunzel ve Karlar Kraliçesinde olduğu gibi çocuk edinmeyi isterler. Bunu da zoraki elde ederler. Büyücüler belki de kimseye itaat etmediklerinden dolayı evlenmezler. Çünkü masallarda erkekler itaat eden kadınlarla evlenmektedir.

Masallardaki erkekler pasif gibi görünseler de aslında aktif rol oynarlar. Suçları olsa bile bunu iyilikleri ile örterler. Balıkçı ve Karısı ile Rapunzel masalında olduğu gibi aslında işlenen suçlara ortaklardır. Kadınlarının dediklerini yapmak yerine olayların gidişatını değiştirebilirlerdi. Balıkçı ve Karısı masalında balıkçı istemese de kadının dediğini yaparak az daha felakete yol açıyordu. Karısının isteklerini hem tasvip etmiyor hem de elde ettiklerinin karısına ne kadar yakıştığını söyleyerek onu cesaretlendiriyordu. Fakat masalda açgözlülüğü ile suçlanan her zaman kadın olmaktadır. Rapunzel'de de erkek, karısının dediklerini yapar fakat büyücüye yakalanır ve büyücünün çocuğunu alma şartını kabul eder. Karısına bahçeye girme konusunda karşı gelmez ya da bunun hata olduğunu dile getirmez. Belki de erkek olmak, korkmadan büyücünün bahçesine girmeyi gerektirir. Çünkü masallarda erkeklerin korkusuz olması da onları kahraman yapmaktadır.

Bütün masallarda karşıt kavramlar bulunur ve masalı daha anlamlı hale dönüştürürler. Olumsuz olan karşıt kavramlar daha çok kadın üzerinden, olumlular ise erkek üzerinden aktarılır. Karşıt kavramların kadınlar üzerinden tanımlandığı yerler elbette vardır fakat bu kavramlar genellikle kadınların kahraman sayıldıkları yerlerde karşımıza çıkar.

Kahraman olmaları için fedakar ya da iyi olmaları gerekir.

Karşıt kavramlardan pozitif olanları daha çok erkekler üzerinden tanımlandığı için konumları tartışılmaya açılmaz. Erkekler böylelikle konumlarını korumaya devam ederek, kadınlar üstünde hâkimiyet kurarlar. Onlarda en az kadınlar kadar suçlu olsalar da bu göz önünde bulundurulmaz.

Masallar karşılaştırıldıklarında bize farklı bakış açıları sunar.

SONUÇ

Masalları cinsiyet ve karşıt kavramlar üzerinden incelediğimizde, masalların çok daha farklı anlamlar taşıdığını ve bu anlamları bize açıktan ya da gizli bir şekilde ilettiğini görmekteyiz. Farklı çağlara tanıklık etmiş masal, kök saldıgı yere ve zamana göre değişiklik göstermektedir. Masalların yazıldığı dönemlerde kavramlara yüklenen manaların da farklılaştığını bizlere sunmaktadır.

Seçtiğimiz iki farklı yazarın masallarında bize sundukları anlatı ve öğretilerin ortak paydaları bulunsa da farklılıkları da bulunmaktadır. Grimm Kardeşler, masallarını değiştirmeden olduğu gibi yazarken, Andersen kendine has üslubuyla, kendinden de izler katarak masallarını zenginleştirmektedir. Örneğin; Çirkin Ördek Yavrusu adlı eserinde kendinden izler taşımakta ve masalında toplumun sorunlarını ele alarak sosyal mesaj içermektedir. Bu yönüyle edebi masal türü içinde yerini almaktadır.

Grimm Kardeşlerden seçtiğimiz Balıkçı ve Karısı, Ormandaki Ev ve Rapunzel adlı eserlerde kadınların görevleri kesin bir şekilde çizilmektedir. Çoğunlukla kadının yeri ev olurken erkeğin yeri dışarıdır. Seçtiğimiz masalarda karşıt kavramlardan olumsuz olanlar daha çok kadının üzerinden, olumlu olanlar ise erkeklerin üzerinden iletilmektedir. Örneğin; Balıkçı ve Karısı adlı yapıtta kadının açgözlülüğü üzerinden bir ders verilirken, erkeği yetinebilen olarak tanımlar. Kadının doyumsuz olması noktasında erkeğinde payı olmasına rağmen masalda buna hiç değinilmemektedir.

Ormandaki Ev adlı eserde erkeğin aklında olan iyiliği, yani hayvanları doyurma fikrini iki kız kardeşin yerine getirmesi beklenmiş fakat iki kız bunu gerçekleştiremeyince erkek tarafından cezalandırılmıştır. Ceza, ödül ve evlilik gibi hayati önem taşıyan konularda kadınların fikri alındığına rastlanmamaktadır.

Rapunzel, masalda kurtarılmayı bekleyen pasif biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kurtulmak için hiçbir eylemde bulunmamaktadır. Andersen'e ait olan Karlar Kraliçesi masalındaki Gerda ise cesurdur ve kendi kaderini kendisi tayin eder. Arkadaşı Kay'ı aramaya koyulur ve pes etmemektedir. Sonunda da arkadaşını bulmayı başarır. Burada Andersen farklılık yaratmaktadır ve kadınların beklemek yerine başka seçenekleri de

olabileceğini göstermektedir. Kadın figürünün çaresiz olduğu anlamı çıkaramayız belki ama Grimm Kardeşlerin masallarındaki kadınlarla karşılaştırdığımızda en azından fark olduğunu ortaya koyabiliriz. Kadın kahramanlar kurtarıcı olduklarında bu iki masalda da olduğu gibi masalın sonu evlilikle bitmemektedir. Gözyaşıyla çözümlenen masallar mutlu sona ulaşır. Buradan kadınların evlilik konusunda söz sahibi olmadığını söyleyebiliriz.

Andersen'in Kibritçi Kız ve Çirkin Ördek Yavrusu masalları cinsiyet üzerinde karşıt kavramları sunmak yerine bunu toplumsal sorunlar üzerinden yapmaktadır. Bu açıdan karşıt kavramların masalların anlamlandırılmalarında olan önemleri bir kez daha anlaşılmaktadır. Toplumsal konularda daha hassas ve duyarlı olma konusunda bize öğretiler sunmaktadır.

Karşılaştırma kısmında masallar ile ilgili bilgiler yer aldığı için sonuç kısmında karşılaştırmalar birer örnek üzerinden verilmektedir. Karşıt kavramların cinsiyet üzerinden verilmesi cinsiyete karşı düşünce ve tutumlarımızı etkilemektedir. Örneğin; büyücü dendiğinde aklımıza gelen kelime kötüdür. Kötü olan ise kadındır.

Masallara amacı genellikle eğlenmek, çocuklara ahlaki değerler ile ilgili dersler vermek ya da çocukların uykuya dalmalarını sağlamak olabilir. Fakat seçtiğimiz yöntemler ile ele aldığımızda masalların bize ve çocuklara öğretilerinin sanılandan daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Masalların hayatımızı etkileyen faktörlerin en önemlilerinden biri olduğu yadsınamamaktadır. Çünkü çocuklukta edindiğimiz bilgiler, hissettiğimiz duygular ve yaşantılar bizi ileriki yaşlarda da etkilemeye devam etmektedir.

Her çağın yaşama şekli, gelenekleri, kültürleri gibi özelliklerini ele aldığımızda hem o çağa şahitlik etmiş olmaktadır hem de kendi çağımız ile karşılaştırma imkanı bulmaktadır. Bundan dolayı farklı dönemlerde yazılmış olan masalları okumalı ve okutmalıyız. Yararlı ve iyi yönlerini kendimize örnek almalı, kötü bulduklarımızı eleştirmeli ve öneriler geliştirmeliyiz. Yazılmış olan masalları değiştirmek yerine orijinalliğini koruyarak muhafaza etmeliyiz ki fikir terazilerimiz hem çeşitli hem de farklı olanları barındırma imkanı bulabilsin. Günümüzdeki sorunları ele alarak geleceğe taşımama adına değişime önce kendimizden başlamalıyız. Masallar bir yönü ile gelecek

nesilleri de yetiştirdikleri için, toplumda ya da grşlerimizde bir şeyler değiştirmek istiyorsak özenle yeni masallar retmeliyiz.

KAYNAKÇA

- Akalın, Ş. H. (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Alaylıoğlu, R., & Oğuzkan, A. (1976). *Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü*. İstanbul: İnkılap ve Aka Kitapevleri.
- Andersen, C. (2017). *Andersen Masalları*. (A. Yıldız, Çev.) Ankara: Venedik Yayınları.
- Atçakarlar, N. (Dü.). (2016). *Karlar Kraliçesi*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayıncılık.
- Atçakarlar, N. (Dü.). (2016). *Kibritçi Kız*. İstanbul: Timaş çocuk.
- Aytaç, G. (2001). *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*. Ankara: T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI.
- Aytaç, G. (2012). *Yeni Çağ Alman Edebiyatı*. Ankara: Doğu Batı Yayınları. (2018).
- Balıkçı ve Karısı. *Ormandaki Ev* (F. Aydınogulları, Çev., s. 63-72). içinde İstanbul: Puslu yayıncılık.
- Can, D. D. (2014). *Çocuk Edebiyatı : Giriş*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Craib, I., & Kılıçoğlu, A. Ç. (2004). *Psikanaliz nedir?* İstanbul: Say Yayınları.
- Eagleton, T. (1983). *Edebiyat kuramı*. (E. Tarım, Çev.) istanbul: Ayrıntı.
- Franz, M. -L. (2012). *Der Schatten und das Böse im Maerchen*. Küsnacht: Stiftung für Jun'gsche Psychologie.
- Freud, W. (2005). *Maerchen*. Köln: Dumont Buchverlag.
- Frey, D. (2017). *Psychologie der Maerchen*. Berlin: Springer Verlag.
- Garner, J. F. (1995). *Siz hala ananızın masallarını mı okuyorsunuz?* (B. Gürcihan, Çev.) İstanbul: Güncel yayıncılık.
- Glauser, J. (2006). *Skandinavische Literatur Geschichte*. Stuttgart: Verlag J.B. Metzler.
- Grimm, B. (1986). *Grimms Maerchen*. Hamburg: Cecilie Dressler Verlag.
- Kardeşler, G. (2018). Rapunzel. F. Aydınogulları içinde, *ormandaki ev* (s. 57-62). istanbul: puslu yayıncılık.
- Kolcu, A. İ. (2011). *Edebiyat Kuramları* . Erzurum: Salkımsöğüt.
- Martinez, M., & Scheffel, M. (2007). *Anlatım Teorisine Giriş*. Van.
- Moran, B. (1999). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Oğuzkan, D. F. (2013). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Anı yayıncılık.
- Ormandaki Ev.(2018) *Ormandaki ev* (F. Aydınogulları, Çev., s. 5-12). içinde istanbul: puslu yayıncılık.
- Öztürk-Baytekin, B. (2006). *Kuramsal ve Uygulamalı Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*. Adapazarı: Sakarya yayıncılık.
- Paul, F. (1982). *Grundzüge der neueren Skandinavischen Literaturen*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Perlet, G. (2005). *Hans Christian Andersen*. Frankfurt: Suhrkamp Verlag.
- Propp, V. (2018). *Masalın Biçimbilimi*. İstanbul: Türkiye İş bankası Kültür Yayınları. (2018).
- Rapunzel. *Ormandaki Ev* (F. Aydınogulları, Çev., s. 57-62). içinde istanbul: puslu yayıncılık.
- Röhrich, L. (2002). *Mann und Frau im Maerchen*. München: Heinrich Hugendubel Verlag.
- Sakaoğlu, S. (2018). *Masal Araştırmaları 2*. Ankara: Akçağ yayınları.
- Sancar, S. (2013). *Erkeklik: İmkansız İktidar*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Sarı, A., & Ercan, C. A. (2008). *Masalların Piskanalizi*. Erzurum: Salkımsöğüt.
- Schnödel, S. (2010). *Maerchenanalysen*. Stuttgart: Reclams Universal-Bibliothek.
- Sezer, M. Ö. (2018). *Masallar ve toplumsal cinsiyet*. istanbul: Kor kitap.
- Stöcklin-Meier, S. (2008). *Von der Weissheit der Maerchen*. München: Köselverlag.
- Stöcklin-Meier, S. (2008). *Von der Weisheit der Maerchen*. Kösel Verlag.
- Şirin, M. R. (1998). *Masal Atlası*. İstanbul: Kök yayıncılık.
- Yalçın, A., & Aytaç, G. (2003). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yavuz, M. H. (2013). *Masallar Ve Eğitimsel İşlevleri*. Ankara: Eğiten Kitap.

Makaleler

- Arıkan, S. (2018). Türkçede ikili karşıtlık kavramları olarak "erdem" ve "kusur". *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 592-606.
- Artun, İ. (2012). Masallar ve toplumsal cinsiyet : kadın kimliğinin ataerkil söylemlerle yeniden yapılandırılması. *Karane-İzmir Ekonomi Üniversitesi İletişim Fakültesi*, 265.
- Gültekin, D. D. (2013). Giriş. D. A. Gültekin içinde, *Toplumsal Cinsiyet ve Yansımaları* (s. 1). Ankara: Atılım Üniversitesi yayınları.
- İşnas, S. (2011). *Masal Türünün Çocuktaki Kavram Gelişimine Etkisi Üzerine Bir Araştırma*. Afyonkarahisar: Yüksek Lisans Tezi.
- Köktür, Ş., & Eyri, S. (2013). Dilbilim ve Göstergebilim : Ferdinand de Saussure ve Göstergebilimi Anlamak. *SAÜ Fen Edebiyat Dergisi*, 123-136.
- Saraç, S. (2013). Toplumsal Cinsiyet. *Toplumsal Cinsiyet ve Yansımaları* (s. 27). içinde Ankara: Atılım Üniversitesi yayınları.
- Vatandaş, D. D. (2007). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. *dergiPark*, 0(35), 29-56.
- Yılmaz, A. (2012). Çocuk Eğitiminde Masalın Yeri. *SDU Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 299-306.

İnternet Kaynağı

- Lawrence, H. W. (2015, 4). *Trinity College Digital Repository*.
<https://digitalrepository.trincoll.edu/theses/459/>. adresinden alınmıştır.

ÖZGEÇMİŞ

Gül Enise Koraş, 1988 yılında Bilecik'te doğdu. İlk öğrenimini Sakarya'da, orta öğrenimini İstanbul'da tamamladıktan sonra 2006 yılında İstanbul Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümüne başladı. 2010 yılında Erasmus programı ile Almanya'nın Paderborn Üniversitesine gitti. 2011 yılında formasyon belgesi olarak İstanbul Üniversitesini tamamladı. 2012 yılında Sakarya Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı bölümünde yüksek lisans eğitimine başladı. 2015 yılında Atatürk Üniversitesi Çocuk Gelişimi Açık öğretim Ön lisans Bölümüne başladı. Bu bölümden 2017 yılında mezun oldu. 2018 yılında İstanbul Üniversitesi Çocuk Gelişimi Açık öğretim Lisans eğitimine başladı ve halen devam etmektedir.

